

تدوین الگوی مفهومی مدیریت جهادی مبتنی بر ویژگی‌های

فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم

جواد مسلمی^{۱*}، مهدی محمدی^۲، حمیدرضا عامل اردستانی^۳، مرتضی آقانه‌رانی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۰۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۱

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیست و ششم، شماره ۱۰۱، زمستان ۱۴۰۲

 20.1001.1.1735501.1402.26.101.1.7

چکیده

فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم، یکی از مدیران جهادی عرصه‌های علمی نظامی انقلاب اسلامی با دارا بودن ویژگی‌های شخصیتی و مدیریت کلیدی مبتنی بر مؤلفه‌های مدیریت جهادی، بستر ساز بسیاری از پیشرفت‌های شگرف در صنعت دفاعی کشور می‌باشد. از این رو تحقیق حاضر، به بررسی مؤلفه‌های اساسی مدیریت جهادی و تطبیق آن با ویژگی‌های شخصیتی و مدیریتی شهید حسن تهرانی مقدم به‌عنوان یکی از نخبگان و بنیان‌گذار صنعت موشکی و هوافضا پرداخته است. در این پژوهش ضمن تبیین و تشریح مدل مدیریت جهادی به مؤلفه‌های مورد نیاز این سبک مدیریتی در سازمان جهادی پرداخته شده است. این تحقیق کیفی با استفاده از روش تحلیل مضمون، داده‌های دریافتی از منابع مطالعاتی و مصاحبه با فرماندهان و همراهان شهید را استخراج نموده و با استفاده از نرم‌افزار تحلیل کیفی MAXQDA، الگوی شخصیتی و مدیریتی شهید را با مؤلفه‌های اساسی مدل مدیریت جهادی برگرفته از آیات قرآن کریم و بیانات امامین انقلاب تطبیق داده است. مؤلفه‌های استخراج شده ذیل مضمون فراگیر و محوری مدیریت جهادی در سه دسته مضامین ساختار دهنده شامل: مؤلفه‌های ارزشی-نگرشی با ۸ مضمون پایه؛ مؤلفه‌های رفتاری-عملکردی با ۱۴ مضمون پایه؛ و ویژگی‌های مدیریتی با ۲۱ مضمون پایه مطرح شده به‌عنوان الگوی مفهومی مدیریت جهادی تبیین شده است.

واژگان کلیدی:

مدیریت اسلامی، مدیریت جهادی، شهید تهرانی مقدم، تحلیل مضمون

^۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور واحد شاهین شهر، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

Yfz.pelak@yahoo.com

^۲ استادیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور ایران M.ahmed12035@pnu.ac.ir

^۳ استادیار، گروه مدیریت بازرگانی، دانشگاه پیام نور ایران Hamid.amel@pnu.ac.ir

^۴ استادیار، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره) M.aghatehrani@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسأله

۱-۱- مقدمه موضوع

با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ و ارائه نظریه حکومت جمهوری اسلامی در ایران توسط حضرت امام خمینی (ره) دشمنان نظام و مکتب انقلاب اسلامی همواره به دنبال راهکارهای نظری و عملی برای ضربه زدن به انقلاب اسلامی دست به توطئه و جنگ علیه آن در زمینه‌های مختلف زدند. جریان انقلاب اسلامی و رویدادهای پس از آن به‌خصوص جنگ تحمیلی هشت‌ساله با الهام گرفتن از ایده‌ها و نظریه‌های امام خمینی (رحمت‌الله‌علیه) و مقام معظم رهبری به‌عنوان امامین انقلاب اسلامی، به شکل‌گیری رفتار، فرهنگ و سبک مدیریت سازمانی منجر شده که توسط اندیشمندان جامعه اسلامی به‌عنوان کار و مدیریت جهادی تعبیر شده است (عامل اردستانی، ح، ۱۳۹۶).

این سبک مدیریت در نام‌گذاری نهادهایی مانند جهاد سازندگی، جهاد دانشگاهی و امثال آن و به‌طور کلی سبک مدیریت و فرماندهی سرمایه‌های انقلابی در سال‌های اولیه انقلاب اسلامی به‌ویژه دوران دفاع مقدس منسوب شده است.

در این راستا و جهت تقویت ساختارهای سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی در سطوح مختلف نظام جمهوری اسلامی و لزوم تدوین و تبیین بهترین نوع مدیریت در این مدل حکومتی، اندیشمندان جامعه اسلامی مدل مدیریت جهادی را تدوین و تبیین نمودند. مدیریت جهادی سبکی مدیریتی است که علاوه بر استفاده از روش‌های علمی به روز در حل مسئله، مفاهیم ارزشی اسلامی، انسانی و اخلاق مدارانه مانند توکل و توسل، سرعت عمل و خستگی‌ناپذیری در کار، همکاری و هم‌افزایی در سازمان را مدنظر قرار می‌دهد (عامل اردستانی، ح، ۱۳۹۶).

شناخت صحیح از ماهیت مدیریت جهادی به شکل‌گیری نوعی فرهنگ جهادی با ابعادی مانند شناخت و استفاده از ظرفیت‌ها، مقابله با موانع و محدودیت‌ها و نیز ارائه نمونه‌ها و اسوه‌ها منجر می‌گردد. در صورت اجرای این سبک از مدیریت، پیامدهایی همچون ایجاد نشاط و امید در سازمان، دستیابی سریع‌تر به هدف، تقویت ساختار درونی، ایجاد حس عزتمندی و رسیدن به پیشرفت و تمدن خواهد شد (عامل اردستانی، ح، ۱۳۹۶).

بنابراین فرمایش رهبر معظم انقلاب در دیدار با خانواده شهید، حاج حسن تهرانی مقدم به‌عنوان یکی از مدیران جهادی در عرصه‌های علمی نظامی انقلاب اسلامی با دارا بودن

ویژگی‌های شخصیتی و مدیریت کلیدی مبتنی بر مؤلفه‌های سبک مدیریت جهادی، بسترساز بسیاری از پیشرفت‌های شگرف در صنعت دفاعی کشور می‌باشد.

از این رو تحقیق حاضر، به بررسی مفهوم شناسی و مؤلفه‌های اساسی مدیریت جهادی و تطبیق آن با ویژگی‌های شخصیتی و مدیریتی فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم به‌عنوان یکی از نخبگان علمی نظامی کشور و بنیان‌گذار پیشرفت‌های شگرف در صنعت موشکی و هوافضا پرداخته است.

بر همین اساس، پژوهشگران به‌وسیله راهبرد کیفی و روش تحلیل مضمون، داده‌های دریافتی از منابع مطالعاتی و مصاحبه با فرماندهان و همراهان شهید را استخراج و با به‌کارگیری نرم‌افزار تحلیل کیفی MAXQDA الگوی شخصیتی و مدیریتی شهید بزرگوار را با مؤلفه‌های اساسی مدل مدیریت جهادی برگرفته از آیات قرآن کریم و بیانات امامین انقلاب اسلامی تطبیق داده‌اند.

۱-۲- ضرورت موضوع

در رابطه با مدیریت جهادی رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند: «مدیریت جهادی یعنی کار، تلاش، باخدا حساب کردن، به علم تکیه کردن، به درایت و تدبیر تکیه کردن. اگر این‌ها محقق شود، کارها پیش می‌رود.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۰/۲۳) به نظر می‌رسد تمام الگو و معیارهای یک سازمان یا نهاد فضیلت محور برآمده از انقلاب اسلامی در نظریه مدیریت جهادی برخواسته از دیدگاه‌ها و اندیشه‌های امامین انقلاب و رفتارها و عملکرد فرماندهان عالی سازمان‌ها و یگان‌های انقلابی همچون فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم قرار دارد؛ بنابراین تلاش در جهت کشف و تبیین مؤلفه‌های فکری، رفتاری و عملکردی الگوهای عینی و عملی سبک مدیریت جهادی می‌تواند گامی مؤثر برای الگوسازی اسلامی-ایرانی در عرصه سازمان و مدیریت کشور باشد.

۱-۳- اهمیت موضوع

سازمان‌ها و نهادهای ایجادشده در ذیل نظریه حکومت جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان سازمان‌ها و نهادهای فضیلت محور نقش راهبردی و محتوای انقلابی و اسلامی دارند که معیارها و فضیلت‌های اخلاقی و ظرافت نقش و کارکرد آن‌ها موجب می‌شود تا مدیران و کارکنان آن در جهت تحقق اهداف جهادی و فضیلت محور گام بردارند. گرچه تحقیقات محدودی در زمینه مدیریت جهادی در سازمان‌های نظامی و اداری کشور صورت گرفته، اما ارائه الگوی علمی و عملی از مدیرانی که با دارا بودن مؤلفه‌های رفتاری و عملکردی مطابق با الگوی مدیریت جهادی توانسته‌اند قله‌ها و اهداف راهبردی انقلاب اسلامی را فتح

نمایند بسیار اندک بوده است. لذا تبیین مؤلفه‌های مدیریت جهادی مبتنی بر الگوهای رفتاری و عملکردی یکی از پرتوان‌ترین و جهادی‌ترین مدیران کشور همچون فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم هدف این پژوهش هست. با کشف و تبیین مؤلفه‌های رفتاری شهید تهرانی مقدم و انطباق آن با مؤلفه‌های مدیریت جهادی می‌توان یک الگوی عملی و پیاده شده در جهت اعتلای یک سازمان جهادی به اهداف مورد انتظار انقلاب اسلامی معرفی نمود.

۱-۴- مسئله اصلی

با توجه به نقش راهبردی و محتوای انقلابی و اسلامی سازمان‌های دولتی در جمهوری اسلامی، معیارها و فضیلت‌های اخلاقی و ظرافت نقش و کارکردها موجب می‌شود تا مدیران و کارکنان آن در جهت تحقق اهداف جهادی و فضیلت محور گام بردارند. در این میان نقش مدیران عالی این سازمان‌ها بسیار حائز اهمیت است. در خصوص اهمیت این موضوع رهبر انقلاب در بیانات حکیمانه خود می‌فرماید: "یکی از چیزهایی که در یک سازمان حائز اهمیت است، نشاط و استفاده بهتر از استعدادها و قدرت‌ها و موجودی مادی و انسانی است. استعدادها را بیابید و آن‌ها را به جوشش و درخشش درآورید. از دست‌های ماهر و مغزهای نافذ و خلاق و چشم‌های دقیق، در پیشبرد کار و مسئولیت بزرگتان بهره‌گیرید. این‌ها همان تصمیم‌گیری‌های درست و شناختن تکلیف در لحظه‌ها است."^۱

گرچه تحقیقات محدودی در زمینه مدیریت جهادی در سازمان‌های نظامی و اداری کشور صورت گرفته، اما ارائه الگوی علمی و عملی از مدیرانی که با دارا بودن مؤلفه‌های رفتاری و عملکردی مطابق با الگوی مدیریت جهادی توانسته‌اند قله‌ها و اهداف راهبردی انقلاب اسلامی را فتح نمایند بسیار اندک بوده است. لذا تبیین مؤلفه‌های مدیریت جهادی مبتنی بر الگوهای رفتاری و عملکردی یکی از پرتوان‌ترین و جهادی‌ترین مدیران کشور همچون فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم هدف این پژوهش می‌باشد. با کشف و تبیین مؤلفه‌های رفتاری شهید تهرانی مقدم و انطباق آن با مؤلفه‌های مفهومی مدیریت جهادی می‌توان یک الگوی عملی و پیاده شده در جهت اعتلای یک سازمان جهادی به اهداف مورد انتظار انقلاب اسلامی معرفی نمود.

^۱ - بیانات در دیدار جمعی از پرسنل نیروی هوایی ارتش ۱۳۶۹/۱۱/۱۹

هدف اصلی از پژوهش حاضر تدوین الگوی مفهومی سبک مدیریت جهادی فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم

و اهداف فرعی آن عبارت‌اند از:

- شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های سبک مدیریت جهادی فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم

- تطبیق الگوی مدیریت جهادی شهید حسن تهرانی مقدم با الگوهای مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم و امامین انقلاب

همچنین سؤال‌هایی که پس از این پژوهش به آن پاسخ داده خواهد شد عبارت‌اند از:

سؤال اصلی پژوهش عبارت است از: الگوی مفهومی سبک مدیریت جهادی فرمانده شهید تهرانی مقدم چیست؟

و سؤالات فرعی آن عبارت‌اند از:

- ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های سبک مدیریت جهادی فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم چیست؟

- الگوی مدیریت جهادی شهید حسن تهرانی مقدم چگونه با الگوهای مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم و امامین انقلاب تطبیق می‌شود؟

نحوه سازمان‌دهی مقاله

در این مقاله، پژوهشگران با تعریف مفهوم شناسی و بایسته‌های مدل مدیریت جهادی به روش تحلیل مضمون و با استفاده از شیوه‌های منظم گردآوری داده‌ها، به تشخیص ویژگی‌های شخصیتی فرمانده شهید تهرانی مقدم و ایجاد رابطه میان این مضامین پرداخته و الگویی متناسب با ویژگی‌های احصاء شده شهید تهرانی مقدم تدوین نموده و در ادامه با روش تطبیقی به مقایسه این الگوی مدیریتی با بایسته‌های مدیریت جهادی پرداخته‌اند. در نهایت با مقایسه نتایج این پژوهش با مطالعات گذشته و شایستگی‌های مدیریت جهادی، نوعی دیدگاه جدید با پشتوانه الگوی مدیریت اسلامی به مدیران و فرماندهان سازمان‌ها ارائه نموده‌اند.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه موضوع

۱-۲- مبانی نظری مدیریت جهادی

۲-۱-۱- تعریف مدیریت و علم مدیریت

مدیریت در لغت به معنای «اداره کردن» و مدیر یعنی اداره کننده، اسم فاعل از مصدر اداره و بر وزن اقامه است (معین، ۱۳۷۵). تاکنون، تعاریف متعددی برای مدیریت بیان شده است. معمولاً هرکدام از این تعاریف نکته خاصی از علم مدیریت را مورد تأکید قرار داده است که در ادامه به برخی از مهم ترین آن‌ها اشاره شده است:

- هنر انجام امور به واسطه دیگران
- تصمیم‌گیری در سازمان‌ها طی فرآیند منسجم.
- انجام وظایف مدیریتی "برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، رهبری، هماهنگی و کنترل"
- علم و هنر هماهنگ نمودن تلاش‌ها و مساعی اعضای سازمان و استفاده از منابع جهت نیل به اهداف سازمانی با ایفای نقش رهبر، منابع اطلاعاتی، تصمیم‌گیرنده و رابط برای اعضای یک سازمان (الوانی، ۱۳۹۳).

۲-۱-۲- مدیریت از دیدگاه اسلام و قرآن

برای بیان دیدگاه اسلام در رابطه با مدیریت، باید موضوع نگاه به رفتار و عملکرد انسانی در سازمان را مطرح نمود. چون تفاوت اساسی نظریه مدیریت اسلامی با تفکر مدیریت غربی در نوع نگاه به اصالت انسان می‌باشد. نظریه‌های مدیریتی غرب، محصول کار فکری است که رفتار و عملکرد انسان را مبتنی بر اومانیزم^۱ تعریف می‌کند و هدفی جز لذت بیشتر برای خود نمی‌شناسد. چگونگی تفسیر هستی شناسانه از انسان و این که او را موجودی تک ساختی و یا دویعدی بدانیم در شکل‌گیری مفروضات اساسی و تبیین گزاره‌های علمی نقشی تعیین کننده دارد (مقیمی، ۱۳۹۴).

با حاکمیت اسلام و اصول و ارزش‌های الهی در سازمان‌ها و محیط‌های اجتماعی انقلاب اسلامی، تبیین رسالت مدیریت بر اساس آموزه‌های اسلامی که یکی از آرمان‌های بسیار مهم این انقلاب است، ضرورت پیدا می‌کند. با این توضیح که علم مدیریت با توجه به آمیختگی با فرهنگ غربی، کاملاً پاسخگوی نیازهای مدیریتی ممالک اسلامی نمی‌باشد (پیروز و همکاران، ۱۳۸۶).

^۱ -Humanism

مدیریت مورد تأکید قرآن کریم، مدیریت بر اساس رشد و کمال و هدایت است و مدیر قرآنی مکلف به فراهم ساختن شرایط رشد فکری، عقلی و اعتقادی زیرمجموعه خود است. به عبارت دیگر، یکی از تکالیف و وظایف مدیر، معرفت بخشی و معرفت افزایی و ایجاد نظام سازمانی مبتنی بر ضوابطی فراتر از ضوابط، اقتضائات و الزامات و منافع مادی می‌باشد. (عامل اردستانی، ۱۳۹۶)

▪ جدول ۱- ویژگی مدیران اسلامی (مهدوی، ۱۳۹۱)^۱

▪ اخلاق اجتماعی		▪ اخلاق فردی
▪ عدالت محوری و حق مداری	▪ مردم‌داری و مهرورزی	▪ عزت را از خدا دانستن
▪ خدمت به مردم و جلب رضایت آنان	▪ گذشت و مدارا با مردم	▪ خودسازی و مبارزه با نفس
▪ دوری از عیب جویان و مظاهر فساد	▪ شناخت جایگاه و رابطه همه‌جانبه	▪ ذخیره عمل صالح
▪ اعتمادسازی برای مردم	▪ دارا بودن مهارت‌های مدیریتی	▪ مبارزه با تکبر و تفرعن
▪ نشست با دانشمندان	▪ انصاف گرایی	▪ شناخت حوزه مأموریت خود

با نگاهی به مؤلفه‌های مطرح‌شده برای مدیران اسلامی می‌توان گفت اهداف مدیریت در اسلام، جزئی از ساختار و پیکره دین است. مهم این است که در حکومت اسلامی، همه معیارها، مخصوصاً معیار مدیریت، معیار اسلامی باشد و از کتاب و سنت مایه گیرد تا این حقیقت آشکار گردد که کاربرد این معیارها برای حل مشکلات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی به مراتب بر معیارهای شناخته‌شده شرق و غرب برتری دارد. اگر خدای ناکرده بر اثر سهل‌انگاری و عدم رعایت موازین اسلامی، مدیریت‌ها به بن‌بست و ناکامی کشد، بیم این می‌رود که ناآگاهان یا دشمنان قسم‌خورده، آن را به حساب ضعف

^۱ - مهدوی، م (۱۳۹۱) «تربیت مدیر با رویکرد جهادی»، مرکز آموزش مدیریت دولتی، معاونت توسعه

مدیریت سرمایه انسانی رئیس‌جمهور ۲۲ تیر

مبانی مدیریت در اسلام بگذارند و مکتب از این رهگذر صدمه ببیند و این مصیبتی است بزرگ و ضایعه‌ای جبران‌ناپذیر (مکارم شیرازی، ۱۳۷۶، ۱۶).

○ ۲-۱-۳ جهاد و مدیریت جهادی

جهاد هرگونه تلاش و کاری است که برای خدا و در راه خشنودی او صورت پذیرد، خواه جهاد با مال، کمک به محرومان، خواه مجاهدی باشد که در صحنه نبرد و دفاع از اسلام گام برمی‌دارد و خواه در راه به دست آوردن ارزش‌های اخلاقی (معین، ۱۳۷۵).

مقام معظم رهبری در تعریف جهاد می‌فرمایند: "هر تلاش خوب و به‌جایی، جهاد نیست. جهاد یعنی تلاش برای هدف‌گیری دشمن و در هر زمان باید عرصه جهاد را به‌درستی تشخیص داد و مهم این است که تشخیص بدهیم در چه عرصه‌ای باید جهاد کنیم و این خیلی مهم است."^۱ از منظر ایشان معیار جهاد، در تعبیر امروزی کلمه «مبارزه» وجود دارد. جهاد به معنای «مبارزه» است. در مبارزه دو چیز حتماً لازم است. اول اینکه، در آن جدّ و تلاش و تحرکی باشد و دوم آنکه دشمنی در مقابل او قرار داشته باشد.^۲

مفهوم مدیریت جهادی اگرچه ریشه در مدیریت اسلامی دارد اما به‌عنوان الگوی جدید مدیریتی آن را محصول دو رویداد تاریخی انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی به‌شمار می‌آورند. عنصر مذهب و مدنیت به‌عنوان شالوده و اساس این نگرش بوده است. در سال‌های ابتدای انقلاب اسلامی این سبک از مدیریت ارزشی به‌سرعت در بخش بزرگی از عرصه‌های سازندگی و مراکز علمی و تحقیقاتی گسترش یافت و نماد عینی آن در نهادی به‌عنوان جهاد سازندگی متبلور شد. عنصر دین به‌عنوان عامل وحدت‌بخش و بسیج‌کننده‌ی توده‌ها این سبک از مدیریت را تأیید و تقویت کرد (ملکی زوارم، مجموعه مقالات، ۱۳۸۸، ۴۲۹).

این الگوی برآمده از بطن انقلاب اسلامی که مبتنی بر ارزش‌ها و آرمان‌های ایرانی-اسلامی از یک‌سو و از سوی دیگر در پیوند با علم و دانش روز هست همواره مدنظر مقام معظم رهبری بوده است و از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای نزد ایشان برخوردار است. ایشان در فرمایشاتشان به مسئله مدیریت جهادی و الگوگیری این سبک مدیریتی مطلوب از سوی

^۱ - بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با مداحان

^۲ - بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۳/۶/۲۰

مسئولان نظام تأکید کرده و مدیریت جهادی را راهکاری برای حل مسائل جامعه مطرح نمودند.

با توجه به تعاریف مختلفی که صاحب‌نظران از مدیریت جهادی داده‌اند، چکیده‌ای از این تعاریف در قالب جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲- تعاریف مفهوم مدیریت جهادی (منابع در جدول ذکر شده)

ردیف	صاحب‌نظر	تعریف مدیریت جهادی
۱	حضرت آیت‌الله خامنه‌ای	مدیریت جهادی به معنای کار، تلاش، باخدا حساب کردن، به علم تکیه کردن، به درایت و تدبیر تکیه کردن است (کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت). (۱۳۹۲/۱۰/۲۳)
		مدیریت جهادی عبارت است از توکل بر خداوند و استفاده از تدبیر و عقلانیت و درعین حال پیش بردن کارها با عزم راسخ و بدون هراس از جوانب. (۱۳۹۴/۴/۲)
		مدیریت جهادی عبارت از تلاشی است که در برابر یک چالش خصمانه از سوی طرف مقابل صورت می‌گیرد. (۱۳۹۳/۲/۱۰)
۲	شایسته (۱۳۹۵)	مدیریت جهادی یک مکتب فکری است که فرد با انتخاب و آگاهی در مسیر دستیابی به یک هدف متعالی و در مقابل دشمن حرکتی مجاهدانه را آغاز می‌کند و برای رسیدن به مقصد خود، نهایت تلاش و فکر خود را به کار می‌بندد. (شایسته، ۱۳۹۵)
۳	رشید زاده (۱۳۹۳)	«فرآیند کار و تلاش با نیت و هدف الهی، مبتنی بر علم و درایت، به‌کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی برای مبارزه مستمر و همه‌جانبه با دشمن و رفع موانع پیشرفت در تمامی عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی علمی، سیاسی، باهدف گذاری، برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و واپایش برای رسیدن به اهداف بر اساس فرهنگ جهادی اسلام». (رشیدزاده، ۱۳۹۳)
۴	ملکی زوارم (۱۳۸۸)	مدیریت جهادی نوعی رهبری مشارکتی است. اعتماد داشتن به نیروهای جهاد، اهمیت دادن و لحاظ کردن نظرات آن‌ها، میدان دادن و تفویض اختیار به جهادگران از ویژگی‌های مدیریت جهادی است. مدیر از انتقاد نمی‌هراسد و پاسخگوی سؤالاتشان است. احترام متقابل مدیران و کارکنان در جهاد به چشم می‌خورد و هریک از نیروهای جهاد تنها از یک رئیس مافوق دستور گرفته و رعایت سلسله مرتب و تعیین خطوط اختیار و ارتباط در بین جهادگران وجود دارد.

۵	الوانی (۱۳۹۳)	در مدیریت جهادی ایثارگری، روحیه تلاش و تعهد مطرح است. باورهای ارزشی مثل ایثارگری و با مردم بودن در مدیریت جهادی یافت می‌شود (کیانی زاده، ۱۳۹۵، ۶۱).
۶	بابایی طلاپه (۱۳۹۵)	مدیریت جهادی سبکی برگرفته از تفکر بومی و متناسب با اقتضانات فرهنگی ایرانی و اسلامی که هدایت سازمان و جامعه را بر اساس اندیشه توحیدی و ارزش‌های اسلام ناب محمدی (ص) و مقتضیات زمانی با تأسی از مقام ولایت فقیه برعهده گرفته تا پویایی و پیش برندگی آن‌ها را در بستر زمان حفظ کند.

۲-۱-۴ مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم

در قرآن کریم برخی از شاخصه‌ها و مؤلفه‌های جهاد و مدیریت جهادی مطرح شده که به صورت جدول ۳ عبارت‌اند از:

جدول ۳- مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منظر آیات قرآن کریم

(صالحی مورکانی و جولانی، ۱۳۹۳:۵) (نعمتی پیرعلی، ۱۳۹۳:۸۸)

ردیف	مؤلفه	آیات شاخص
۱	ایمان و اخلاص	آل عمران: آیه ۱۷۳ و ۱۷۴، مائده: آیه ۵۴ و ممتحنه: آیه ۱
۲	اتحاد و وحدت	آل عمران: آیه ۱۵۲، انفال: آیات ۴۵ و ۴۶
۳	احسان و ایثار	بقره: آیه ۱۹۵
۴	استغفار از اسراف	آل عمران: آیه ۱۷۴
۵	پرهیز از سستی	نساء: آیه ۱۰۴، انفال: آیات ۴۵ و ۴۶
۶	نظم	صف: آیه ۴
۷	پرهیز از غرور و عجب	انفال: آیه ۴۷
۸	توکل	آل عمران: آیه ۵۹، توبه: آیه ۵۱
۹	ذکر بسیار خدا	انفال: آیه ۴۵

بر اساس این تحقیق می‌توان گفت، مهم‌ترین معیار جهاد، تلاش فراوان برای رسیدن به مطلوب با به‌کارگیری مؤلفه‌های عقل، علم، تقوا، اسوه‌مداری، ولایت‌مداری و اعتصام و توکل به خدا و مدیریت جهادی، کاربست این شاخصه‌ها و مؤلفه‌ها همراه با به‌کارگیری تمامی استعدادها، توانمندی‌ها و ظرفیت‌های فردی، اعتقادی و سازمانی مدیر به‌منظور

۱- کیانی زاده، م، گلشنی، ع.ر. (۱۳۹۵) «شناسایی ویژگی‌های شخصیتی سیاست‌گذاران عمومی مبتنی بر

مدیریت جهادی»، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۲، ص ۶۱

تحقق اهداف والای آن یعنی ارتقای کمی و کیفی زندگی انسان است؛ بنابراین می‌توان گفت، در تحقق مدیریت، مدیر نقشی اساسی و ارزشمند ایفا می‌کند (نعمتی پیرعلی، ۱۳۹۳: ۷۳).

۲-۱-۶ مؤلفه‌های مدیریت جهادی در نگاه امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی)

یکی از مهم‌ترین مفاهیم گفتمان امام خمینی (ره) به‌عنوان پایه‌گذار اصلی تئوری حکومت و انقلاب اسلامی موضوع مدیریت اسلامی بوده که در ادامه رهبری امام خامنه‌ای (مدظله) با همان محتوا و به‌عنوان مدیریت جهادی مطرح‌شده است. مفهومی که باید نادیده گرفتن و عدم توجه به آن را در برنامه‌ها و جهت‌گیری‌های سیاسی ایران امروز مورد کندوکاو قرار داد. نخبگان راهبردی در جمهوری اسلامی ایران به دلیل تعلقات فکری به نگرش‌های سنتی و مدرن علم مدیریت، عملاً از نگرش سومی به نام گفتمان امام فاصله گرفته و راهبردهای سیاسی و اقتصادی خود را در چندگانگی‌های رایج جستجو می‌کنند. مدیریت جهادی گفتمان امام در قاموس راهبردی کلان می‌تواند مسیر سوم مدیریت نو در ایران را دنبال کند. این مسیر جدید، بازگشت به عقب نیست بلکه بازیابی مسیری جدید در گرایش‌ها و راهبردهای سیاسی جاری در ایران امروز است. البته قابل توجه آنکه ادبیات امام (ره) در امور اجرایی و اقتصادی کشور قابلیت نگاهی نو را می‌طلبد که احیای آن خود نوعی بیداری مدیریتی در امور کشور است (عامل اردستانی حمیدرضا، ۱۳۹۶: ۷۹). مؤلفه‌های احصاء شده مدیریت جهادی در فرمایشات امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴- مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منظر امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب (عامل

اردستانی حمیدرضا، ۱۳۹۶: ۷۹) (ترک‌زاده جعفر و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۲۲)

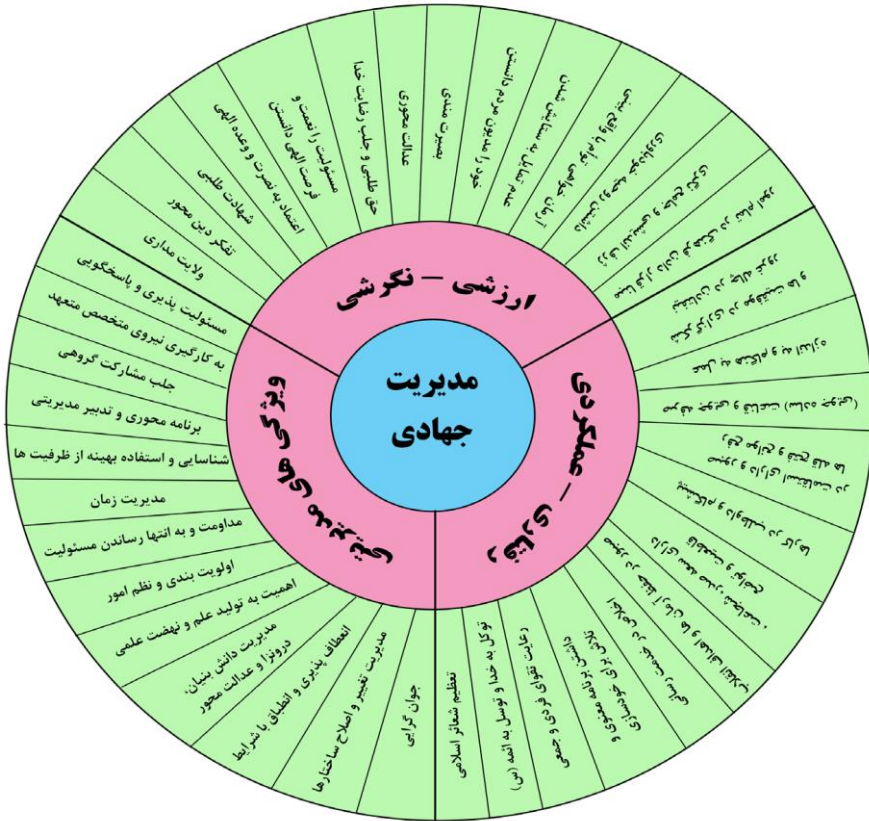
ردیف	مضامین پایه	شواهد بیانات معظم له
۱	عشق به ارزش‌های اسلام ناب محمدی (ص)	امام خمینی (ره): فرزندان عزیز جهادی من! به تنها چیزی که باید فکر کرد استواری پایه‌های اسلام ناب محمدی (ص) است.
۲	عشق به خدمت‌گزاری خالصانه	امام خمینی (ره): عشق جهاد و خدمت به اسلام و مردم چشم دل عاشقان خدمت به دین و مردم را روشن نموده. شجاعت دلیرمردان و شیرزنان جهادی‌مان در جهاد علیه کفر و ظلم زبانزد خاص و عام است.
۳	ولایت مداری	مسئله ولایت هم پایبند به همین مجموعه می‌باشد؛ چه ولایت معصومین (علیهم‌السلام) و چه ولایت‌فقیه که همان دنباله‌ی ولایت

		معصومین است که زاویه‌ای پیدا نکنند، مشکلی برایش به وجود نیاید. با همین جامعیت حرکت کرده و پیش برود. (بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان، ۱۳۸۸/۷/۲-بیانات در دیدار اساتید دانشگاه، ۱۳۸۵/۵/۲۳)
۴	عدالت محوری	به‌عنوان وزیر و مدیر هنر شما این است که بتوانید باظرافت این کار را انجام دهید که هم آنچه را که «اعلم للعدل» و «اشمل للرضا العامه» و «اوسط الی الحق» است، تأمین شود. (دیدار اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۴/۷/۱۷)
۵	بصیرت‌مندی	نداشتن بصیرت مثل نداشتن چشم است که راه را انسان نمی‌بیند. بله عزم هم دارد، اراده هم دارد، اما نمی‌داند کجا باید برود... (بیانات در دیدار مردم قم، ۱۳۹۲/۱۰/۱۹)
۶	مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی	یکی از مهم‌ترین وظایف، مسئولیت‌پذیری بخصوص در میان مسئولان و مدیران است (در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴). رفتار مسئولین در پاسخگویی به مراجعات مردم باید توأم با صبر و بردباری باشد. (دیدار مسئولان اداری استان چهارمحال و بختیاری، ۱۳۷۱/۷/۱۶)
۷	به‌کارگیری نیروهای متخصص و متعهد	بحث بر سر کارآمدها و کاردان‌هاست. ما نمی‌گوییم بروید به یک مسجد و ببینید چه کسی بهتر عبادت می‌کند، او را بیاورید؛ نه در بین کسانی که تولنایی کار رادارند، دنبال عنصر تقوا و تعهد و اخلاص بگردید. او را در رأس کار بگذارید تا آن مجموعه‌ی نزدیک به شما، همواره بتواند اعتماد شما را جلب کند (دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت‌وزیران، ۱۳۷۰/۶/۳)

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش، الگوی مدیریت جهادی را می‌توان در سه بعد ارزشی-نگرشی، رفتاری-عملکردی و ویژگی‌های مدیریتی تعریف نمود که در این رابطه شبکه مضامین استخراج‌شده از بیانات امام خمینی (ره) و رهبر انقلاب را در قالب شکل شماره ۱ ارائه کرده‌اند.

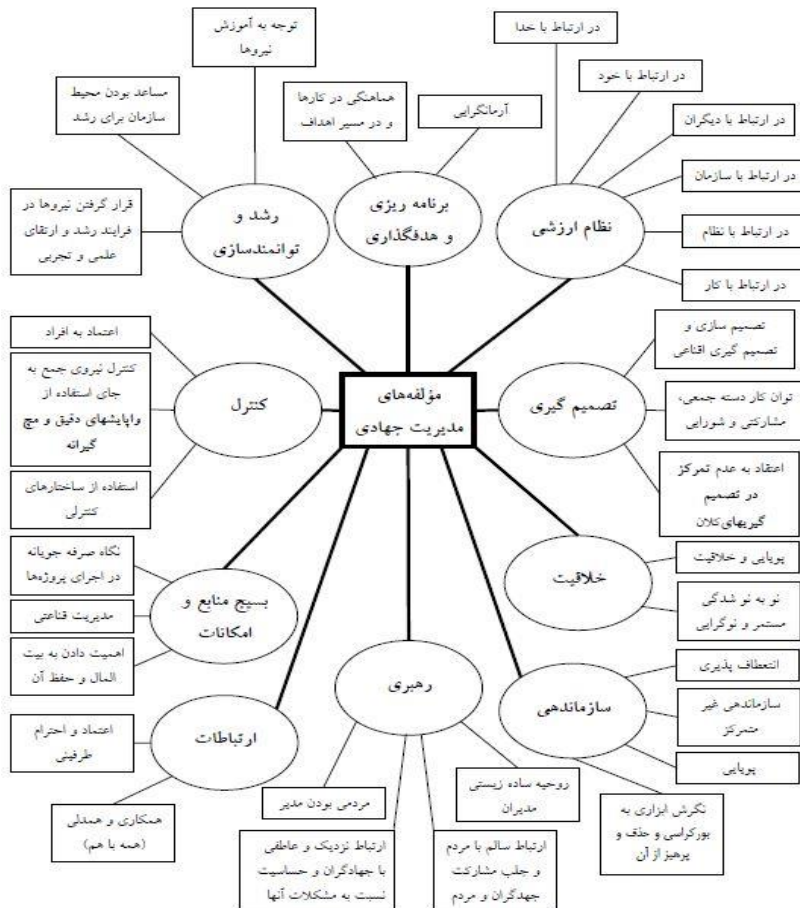
شکل ۱- شبکه مضامین مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات رهبر معظم انقلاب (ترک‌زاده جعفر و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۲۶)

۲-۱-۷ ارتباط مدل مدیریت جهادی با اصول علم مدیریت

یکی از تفاوت‌های اساسی در نگرش به علم مدیریت با پیدایش انقلاب اسلامی، نگاه اسلامی به مقوله مدیریت بوده است. در نظریه حکومت جمهوری اسلامی ایران، مؤلفه‌های مدیریت بر مبنای ارزش‌ها و الگوهای اسلامی-ایرانی تعریف شده است. این نگرش در الگوهای عملی پیاده شده در طول انقلاب اسلامی به‌عنوان مدل مدیریت جهادی شناخته شده ولی متأسفانه پژوهش‌های چندانی برای تطبیق الگوی مدیریت جهادی با اصول علمی مدیریت انجام نشده است. یکی از پژوهش‌هایی که در تلاش برای تطبیق "چیستی و مؤلفه‌های مدیریت جهادی" با همین عنوان توسط سعید حجازی فر انجام شده

که به روش فراترکیب نتایج پژوهش‌های مرتبط با مدیریت جهادی را با اصول علم مدیریت مقایسه نموده که به صورت نمودار ۱ آورده شده است.

■ نمودار ۱- ارتباط مؤلفه‌های محوری مدیریت جهادی با اصول علم مدیریت (حجازی فر

سعید، ۱۳۹۳، ص ۲۲)

■ ۲-۱-۸ فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم الگوی عملی مدیریت جهادی

با توجه به نوع پژوهش حاضر که در رابطه با مؤلفه‌های فردی در ابعاد نگرش، عملکرد و مدیریتی شهید تهرانی مقدم می‌باشد، هدف مورد مطالعه شخصیت فرمانده شهید تهرانی مقدم می‌باشد.

شهید حسن تهرانی مقدم ششم آبان ماه ۱۳۳۸ در محله سرچشمه تهران متولد شد. ایشان پس از پایان دوره تحصیلات متوسطه در رشته صنایع (برش قطعات صنعتی) در مقطع فوق‌دیپلم مدرسه عالی تکنیکوم نفیسی پذیرفته و مشغول به تحصیل شد. در سال ۱۳۵۷ هم‌زمان با اوج‌گیری فعالیت انقلابی، به‌صفت انقلابیون پیوست^۱. در سال ۱۳۵۸، در مقطع لیسانس رشته مهندسی صنایع پذیرفته و موفق به اخذ مدرک مهندسی در این رشته شد. هم‌زمان با شروع جنگ تحمیلی، سپاه را در پانزده ماه اول عمر خود متوجه ضرورت تقویت زیرساخت‌های نظامی کرد. در سال ۱۳۶۵ لیبیایی‌ها در همکاری موشکی کارشکنی کردند و کشور توان استفاده عملیاتی موشکی را نداشت. تا اینکه با تلاش و پیگیری شبانه‌روزی شهید تهرانی مقدم و همکارانش ظرف مدت هفده روز موفق به عملیاتی کردن موشک‌ها شدند.

پیشرفت‌های شگرف صنعت موشکی کشور مرهون تلاش‌های شهید تهرانی مقدم است، به همین علت از نام وی به‌عنوان پدر موشکی ایران یاد می‌شود. هرچند شهید تهرانی مقدم شخصیت بسیار مکتومی داشت و تا قبل از شهادت حتی بسیاری از نزدیکان او از فعالیت‌هایش خبر نداشتند، اما روایت برخی از خاطرات همکارانش بعد از شهادت نشان‌دهنده‌ای از تلاش‌های بی‌وقفه، استعداد بالای او و آرزوهای بزرگش را برای ارتقای توانمندی جمهوری اسلامی در عرصه موشکی بازگو می‌کند.

تحقیق حاضر بر اساس احساس نیاز نسبت به یافتن الگوی عملی در رابطه با مقوله مدیریت جهادی به‌عنوان مهم‌ترین خلأ در مدیریت سازمان‌های فضیلت‌محور به‌عنوان نهادهای برخواسته از تفکر انقلابی و ارزش‌محور انجام شده است. از این‌رو و در پی یافتن این الگوی عملی که انطباق زیادی با اهداف و برنامه‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به‌عنوان نقشه راه انقلاب اسلامی داشته باشد، پس از مطالعه منابع و سرگذشت مدیران موفق در پیاده‌سازی سبک مدیریت جهادی به بهترین الگوی عملی منطبق با این اهداف یعنی فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم دست پیدا کرده است.

۲-۲- پیشینه پژوهش در سال‌های اخیر و پس از مطرح‌شدن مدل مدیریت جهادی توسط رهبر معظم انقلاب در قالب شعار سال ۱۳۹۳ بنام اقتصاد و فرهنگ، با عزم ملی و مدیریت جهادی پژوهش‌هایی با محوریت تحلیل و تبیین مدل مدیریت جهادی ارائه شده است. با توجه به نیازهای کشور و رویکرد اسلامی- ایرانی و با استفاده از منابعی چون

^۱ مرکز اسناد انقلاب اسلامی: "سردار حاج حسن تهرانی مقدم". <https://www.irdc.ir>

معارف قرآنی و کلام اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)، فرمایشات امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب، مطالعه سیره شهدا و فرماندهان دفاع مقدس، مطالعه تجارب موفق فرماندهان کشور در عرصه‌های امنیتی و نیروهای مسلح، همچنین سایر نظریات علمی و عملی در حوزه مدیریت و سازمان، بسیاری از پژوهشگران مطالعات ارزشمندی در موضوع مدیریت جهادی انجام داده‌اند که در جدول ۵، شرح مختصری از این پژوهش‌ها درج شده است.

جدول ۵- مدل‌های مدیریت جهادی (منابع در جدول ذکر شده)

نویسندگان	اهداف	مهم‌ترین یافته‌ها
افتخاری، زرگرزاده و شمشیری (۱۳۹۷)	مدل مفهومی مدیریت جهادی	مفهوم، الزامات، ویژگی، اهداف و نتایج
زین الدین و محمدی (۱۳۹۷)	الگوی مدیریت جهادی	مقوله‌های علی، مقوله‌های راهبردی، مقوله‌های میانجی، مقوله‌های پیامدی و مقوله‌های محیطی
عسکری، نادری، نوروزی، زارعی متین و (۱۳۹۷)	الگوی مدیریت جهادی (مبنتی بر زمینه، رفتار و ساختار)	محیط عمومی، بعد زمینه‌ای، بعد ساختاری، بعد رفتاری
حسینی، موغلی، سرلک و دلجو (۱۳۹۵)	مدل سازمان جهادی	بعد رفتاری، بعد ساختاری و بعد زمینه‌ای سازمان جهادی
مظفری و محمدی (۱۳۹۵)	الگوی مؤلفه‌های مدیریت جهادی بر اساس ابعاد پنج‌گانه	سبک زندگی، طرز فکر، بعد عبادی، عملکرد اجرایی و نگرش علمی
تنهایی و همکاران (۱۳۹۵)	مدل مدیریت جهادی در توسعه انتظامی آینده	فردی (ارزشی، نگرشی، رفتاری)، سازمانی (ساختار، فرآیند و فرهنگ)
خزائی، مهرعطا و قاسمی (۱۳۹۳)	مدل جامع مدیریت جهادی	فرهنگ جهادی، علم مدیریت، مؤلفه‌های مدیریت جهادی، کارکردها، نتایج و دستاوردها
سلطانی (۱۳۹۳)	الگوی جامع دستیابی به مدیریت جهادی	شناسایی و مدیریت چالش‌ها، الزامات و روش‌های دستیابی به مدیریت جهادی
احمدیان (۱۳۹۳)	فرآیند مدیریت جهادی	مرحله بعثت (جهاد درونی، آرمان یابی)، مرحله جهاد (جهاد بیرونی، واقع‌بینی)، مرحله راه‌یابی (به راه‌های خاص الهی)

شماعی و اسماعیلی (۱۳۹۳)	مدل پارادایمی مدیریت جهادی	فرد جهادی در سه بعد ارزش، نگرش و رفتار سازمان جهادی (فرهنگ، ساختار، فرآیند)
چهاردولی، هرمزی زاده (۱۳۹۸)	مدل مدیریت جهادی مبتنی بر تفکر بسیجی	بعد ارزشی (ایمان، اخلاص، آرمان‌گرایی، احساس مسئولیت، انگیزه خدمت) بعد رفتاری (وظیفه محوری، مجاهدت، رهبری، آمادگی، اخلاق مداری) بعد راهبردی (تدبیر، برنامه‌ریزی، عمل به هنگام، کار با کیفیت، تکیه بر علم، نیاز محوری، اولویت محوری، ابتکار و نوآوری، روحیه بالا) راهبرد زمینه‌ای (بصیرت و آگاهی، امید و اطمینان، تقوا و خودسازی) راهبرد ساختاری (قانونمندی، نظم، اجتناب از تشریفات)
فرهمندنیا، مختاریان پور (۱۳۹۶)	الگوی شایستگی مدیران جهادی	شایستگی‌های دینی-اعتقادی، شایستگی‌های اخلاقی-انقلابی فردی، شایستگی‌های اخلاقی-انقلابی میان فردی، شایستگی‌های مدیریتی
حجازی فر (۱۳۹۳)	چیستی و مؤلفه‌های مدیریت جهادی	تعریف مؤلفه‌های محوری مدیریت جهادی و ارتباط آن با اصول علم مدیریت

در رابطه با ویژگی‌های مدیریتی شهید تهرانی مقدم نیز تحقیقات بسیار محدودی انجام شده است. به عنوان مثال، پژوهش ابراهیم شریفی زارچی با عنوان "شناسایی ویژگی‌های مدیر تاب آور مبتنی بر سیره شهید حسن تهرانی مقدم" نگاشته شده که این ویژگی‌ها را از نگاه تاب‌آوری مدیران تحلیل نموده که خود یکی از مؤلفه‌های مدل مدیریت جهادی می‌باشد.

وجه نوآوری مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین:

گرچه تحقیقات محدودی در زمینه مدیریت جهادی در سازمان‌های نظامی و اداری کشور صورت گرفته، اما ارائه الگوی علمی و عملی از مدیرانی که با دارا بودن مؤلفه‌های رفتاری و عملکردی مطابق با الگوی مدیریت جهادی توانسته‌اند قله‌ها و اهداف راهبردی انقلاب اسلامی را فتح نمایند بسیار اندک بوده است. لذا تبیین مؤلفه‌های مدیریت جهادی مبتنی بر الگوهای رفتاری و عملکردی یکی از پرتوان‌ترین و جهادی‌ترین مدیران کشور همچون فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم هدف این پژوهش می‌باشد. با کشف و تبیین مؤلفه‌های رفتاری شهید تهرانی مقدم و انطباق آن با مدل مفهومی مدیریت جهادی

می‌توان یک الگوی عملی و پیاده شده در جهت اعتلای یک سازمان جهادی به اهداف مورد انتظار انقلاب اسلامی معرفی نمود.

با مطالعه و مرور مطالب گذشته در زمینه‌ی مدیریت جهادی مبتنی بر مؤلفه‌های رفتاری و عملکردی فرمانده شهید تهرانی مقدم نکات زیر قابل توجه است:

- بررسی مؤلفه‌های مدیریت جهادی در مقالات و پژوهش‌های انجام شده نشان از یک سلسله مؤلفه‌ها در ابعاد سه‌گانه "ارزشی-نگرشی"، "رفتاری-عملکردی" و "ویژگی‌های مدیریتی" دارد.

- مؤلفه‌های مدیریتی و رفتاری عملکردی مورد نیاز یک سازمان فضیلت محور باید مورد توجه مدیران در سطوح عالی، میانی و عملیاتی قرار گیرد تا بتوان با کاربست سبک مدیریت جهادی در این سازمان‌ها به اهداف راهبردی و عملیاتی آن رسید.

- بهترین روش تبیین و الگوسازی سبک مدیریت جهادی برخاسته از مبانی اعتقادی و فرهنگی ایرانی - اسلامی، معرفی الگوهای عملی و پیاده شده در زمینه راهبردها، اهداف و برنامه‌های سازمان است.

- تطبیق مؤلفه‌های مورد نیاز سبک مدیریت جهادی در یک سازمان فضیلت محور با ویژگی‌های مدیریتی و عملکردی فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم نشان می‌دهد، ایشان یکی از بهترین الگوها در تمام ابعاد مدیریت جهادی می‌باشد.

- با توجه به پیشینه تخصصی و رفتاری شهید تهرانی مقدم می‌توان گفت که ایشان با دارا بودن مؤلفه‌های مدیریت جهادی در سه بعد "ارزشی-نگرشی"، "رفتاری-عملکردی" و "ویژگی‌های مدیریتی" می‌تواند یک الگوی تمام‌عیار و چراغ راه برای مدیران عالی کشور می‌باشد.

۳- روش تحقیق

۳-۱- نوع تحقیق:

این پژوهش با توجه به اهداف و زمینه مورد مطالعه از نوع کاربردی می‌باشد. در هر پژوهش بر اساس موضوع تحقیق روش مناسبی برای انجام آن انتخاب می‌شود. روش تحقیق، مجموعه‌ای از قواعد، ابزار و روش‌های معتبر، قابل اطمینان و منظم برای بررسی واقعیات، کشف مؤلفه‌ها و دستیابی به راه‌حل مشکلات است. روش پژوهش حاضر، مطالعه موردی کیفی می‌باشد. روشی که امکان بررسی عمیق موضوع و کشف ابعاد پنهان آن را میسر می‌کند. هدف از انجام این پژوهش، تدوین الگوی مدیریت جهادی در سازمان‌های فضیلت

محور مبتنی بر ویژگی‌های فرمانده شهید حسن طهرانی مقدم به‌عنوان یک الگوی مدیریت جهادی ذیل راهبرد کلان الگوی مدیریت اسلامی- ایرانی پیشرفت است.

۳-۲- استراتژی کلی تحقیق

همان‌طور که پژوهش کیفی مبانی فلسفی مختلفی دارد، مسیرهای مختلفی نیز برای انجام آن وجود دارد. مسیر پژوهش به‌نوعی همان راهبرد پژوهشی است که پیش‌فرض‌های فلسفی بنیادی طرح پژوهش و جمع‌آوری داده‌ها را مشخص می‌کند. انتخاب راهبرد پژوهش در تعیین راهی که از آن طریق، پژوهش‌گر به جمع‌آوری داده‌ها بپردازد، تأثیرگذار است. امروزه در روش‌شناسی کیفی، استراتژی‌های گوناگون (نظیر مطالعه موردی، قوم‌نگاری، پدیدارشناسی، نظریه‌پردازی داده بنیاد و...) وجود دارد (سید طباطبایی، ۱۳۹۳). یکی از راهبردهای روش‌شناسی کیفی، روش تحلیل مضمون می‌باشد که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است.

۳-۳- تعریف مفاهیم یا متغیرها

روش تحلیل مضمون

به‌طور کلی مضمون، ویژگی تکرار شده و متمایزی در متن است که به نظر پژوهشگر، نشان از درک و تجربه خاصی از سؤالات تحقیق است (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰). تحلیل مضمون یکی از انواع تحلیل کیفی است که برای تحلیل، طبقه‌بندی و الگوهای مضمونی موجود که به داده‌ها مرتبطاند، استفاده می‌شود و داده را با جزئیات بسیار نشان می‌دهد و با روش‌های تفسیری موضوعات متنوع سروکار دارد. تحلیل مضمون تقریباً برای هر مطالعه‌ای که به دنبال یافتن و کشف از طریق تفسیر است کاربرد دارد و عاملی سیستماتیک برای تحلیل داده فراهم می‌آورد (Alhojalian, 2012).

به‌طور کلی تحلیل مضمون، روشی برای دیدن متن، برداشت و درک مناسب از اطلاعات به‌ظاهر نامرتبط، تحلیل اطلاعات کیفی، مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ و تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی است. (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰) در این پژوهش از روش ترکیبی تحلیل مضمون که توسط عابدی جعفری و همکاران (۱۳۹۰) ارائه شده استفاده می‌گردد. در جدول ۶ به‌طور خلاصه گام‌های این روش آورده شده است.

جدول ۶- گام‌های روش ترکیبی تحلیل مضمون (عابدی و همکاران، ۱۳۹۰)

مرحله	گام	اقدام
۱. تجزیه و توصیف متن	۱. آشنا شدن با متن	- نوشتن داده‌ها (در صورت لزوم) - مطالعه اولیه و سپس مطالعه مجدد داده‌ها - مکتوب نمودن ایده‌های اولیه
۲. تشریح و تفسیر متن	۲. ایجاد کدهای اولیه (کدگذاری اولیه)	- ارائه چارچوب کدگذاری و تهیه قالب مضامین - تفکیک قالب اولیه به بخش‌های کوچک‌تر - کدگذاری ویژگی‌های جالب داده‌ها
	۳. جستجو و شناخت مضامین	- تطبیق کدها با قالب مضامین - استخراج مضامین از بخش‌های کدگذاری شده متن - پالایش و بازنگری مضامین
۳. ترکیب و ادغام	۴. تشکیل شبکه مضامین	- مرتب نمودن مضامین - انتخاب مضامین (پایه، سازمان دهنده و فراگیر) - ترسیم نقشه مضامین - اصلاح و تأیید شبکه مضامین
	۵. تحلیل شبکه مضامین	- تعریف و نام‌گذاری مضامین - توصیف و تشریح شبکه مضامین
	۶. تدوین گزارش نهایی	- پالایش شبکه مضامین و بیان مختصر و صریح آن - استخراج نمونه‌های جالب داده‌ها - ایجاد ارتباط نتایج تحلیل با سؤالات تحقیق و مبانی نظری - نوشتن گزارش علمی و تخصصی از تحلیل‌ها

در مرحله تجزیه و توصیف متن سه‌گام تعریف‌شده که در گام اول آشنا شدن با داده‌ها مستلزم مطالعه و مرور مکرر داده‌ها به روش فعال می‌باشد. این گام ستون فقرات مراحل بعدی را شکل می‌دهد. گام دوم زمانی آغاز می‌شود که پژوهشگر، پس از مطالعه و آشنایی با داده‌ها، فهرستی اولیه از مؤلفه‌های موجود را تهیه کرده و کدهای اولیه از داده‌ها را مشخص نماید. کدگذاری مؤلفه‌ها را می‌توان دستی یا با نرم‌افزارهای رایانه‌ای انجام داد. برخی توصیه‌های کلیدی در هنگام کدگذاری عبارت‌اند از: الف) برای هرگونه مضمون یا مؤلفه‌ی الگو، کد در نظر گرفته شود؛ ب) بخش‌هایی از داده‌ها که برای کدگذاری انتخاب می‌شود کامل و دربرگیرنده داده‌های مرتبط دیگر باشد؛ ج) هر بخش از داده‌ها را می‌توان برای تعداد زیادی از مضامین مختلف یا مؤلفه‌های استخراج‌شده که با آن تناسب دارد کدگذاری نمود.

در گام سوم، پس از کدگذاری داده‌ها تمرکز بر تحلیل مضامین کدگذاری شده در سطحی کلان‌تر می‌باشد، به طوری که در این گام می‌توان از شکل، نمودار، جدول یا نوشتن نام هر کد همراه با توضیح خلاصه آن و قرار دادن در ستون مضمون مرتبط، برای مرتب کردن کدهای مختلف در قالب مضامین بهره گرفت. مرحله دوم در واقع پالایش مضامین و مؤلفه‌های استخراج شده از داده‌های اولیه می‌باشد. در گام چهارم با تشکیل شبکه مضامین و مؤلفه‌ها به پالایش آن‌ها پرداخته و مضامین دارای همپوشانی و یا مؤلفه‌های قابل تفکیک مشخص می‌گردند. در گام پنجم پس از رسیدن به یک شبکه مضامین رضایت‌بخش، مجدداً بررسی و تجزیه و تحلیل می‌شود. در پایان این مرحله می‌توان مضامین شناخته شده را به روشنی تعریف کرد. در مرحله پایانی و گام ششم تحلیل و تدوین نهایی تحقیق انجام می‌گردد.

به طور خلاصه هدف از نوشتن تحلیل مضمون این است که بتوان حکایت کامل و پیچیده موجود در داده‌ها را به گونه‌ای ساده، دارای نظم، مختصر و غیر تکراری بیان کرد که خواننده درباره اعتبار و صلاحیت تحلیل متقاعد شود.

روش‌های گردآوری داده‌ها

اولین گام در راه دستیابی به اهداف تحقیق، جمع‌آوری اطلاعات و دریافت واقعیت‌ها در مورد موضوع مطالعه است. یک روش مناسب و مطلوب جمع‌آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل آن‌ها را ساده‌تر کرده و بر دقت یافته‌های تحقیقی می‌افزاید. متداول‌ترین روش برای دستیابی به اطلاعات اولیه یا داده‌های آماری، اخذ آن‌ها به طور مستقیم از اشخاص مورد بررسی است. (آسایش و مشیری، ۱۳۸۷، ۱۴۲)

در جمع‌آوری داده‌های مربوط به مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منابع قرآن، نهج البلاغه، مقالات و پژوهش‌های انجام شده در این زمینه استفاده گردیده است. در بخش مصادیق مؤلفه‌های مدیریتی، عملکردی و رفتاری شهید تهرانی مقدم، با توجه به مجرمانه بودن بسیاری از ابعاد شخصی و کاری ایشان، دسترسی مستقیم به منابع درجه اول بسیار مشکل بوده و همین امر، دستیابی به منابع را بسیار سخت و جستجو برای جمع‌آوری داده‌ها را با چالش‌هایی مواجه نموده است. لذا جهت جمع‌آوری داده‌های اولیه از سه منبع کتاب‌های چاپ شده، مقالات منتشر شده و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با نزدیکان شهید گران قدر

حسن تهرانی مقدم استفاده گردیده است. دریافت داده‌ها به روش اغنائی تا زمانی پیش رفته است که اطلاعات موجود یا تکمیل شده و یا تکراری بوده‌اند.

روش‌های تحلیل داده‌ها

در طول فرآیند تحقیق، پس از جمع‌آوری داده‌ها گام بعدی تجزیه و تحلیل داده‌ها است. این مرحله در تحقیقات کیفی بسیار مهم و از بخش‌هایی است که مبنای تفاوت بسیاری از پژوهش‌ها نیز می‌باشد. به عبارتی استفاده از روش تحلیل داده‌ها در ارائه نتایج بسیار تأثیرگذار بوده، چه بسا استفاده از یک روش تحلیل اشتباه، مسیر پژوهش را از سیر اصلی خود خارج نماید. در گذشته مطالعات کیفی با به‌کارگیری روش‌های علمی متکی بر اسناد و مدارک و شهود و ادراک و تحلیل عقلانی، داده‌ها دسته‌بندی و تحلیل می‌شد. با پیشرفت تکنولوژی و ورود نرم‌افزارهای تحلیل داده‌های کیفی این مرحله بسیار روان‌تر و با درصد خطای بسیار کمتری انجام شده است. از جمله پرکاربردترین نرم‌افزارهای تحلیل داده‌های کیفی MAXQDA هست که به علت پیشرو بودن در پشتیبانی از زبان‌های مختلف و سازگاری کامل با زبان فارسی و استفاده از رابط کاربری اثربخش، از محبوبیت بیشتری برخوردار است. این نرم‌افزار در تحلیل داده‌های پژوهش‌های علوم اجتماعی و علوم انسانی کاربرد زیادی دارد.

در پژوهش حاضر نیز داده‌های جمع‌آوری شده از متن مصاحبه‌ها و مقالات مرتبط با موضوع جهت دقت هرچه بیشتر و افزایش سرعت انجام پژوهش، با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. بدین صورت که در گام نخست و پس از دسته‌بندی مطالب و مصاحبه‌های منتخب و مطالعه دقیق آن‌ها کدگذاری باز انجام گرفت. سپس از کنار هم قرار دادن کدهای اولیه مضامین پایه ساخته شده است. پس از ربط دهی مفاهیم و مقوله‌ها، مضامین ساختار دهنده تشکیل و در مرحله پایانی ضمن ویرایش و بازخوانی مفاهیم اولیه، با دسته‌بندی کلی مضامین فراگیر به دست آمده و مدل نهایی معرفی می‌گردد.

با تطبیق مدل به دست آمده از یافته‌های مطالعات و مصاحبه‌ها در رابطه با شهید بزرگوار حسن تهرانی مقدم با مدل منتخب مؤلفه‌های مدیریت جهادی، مؤلفه‌های نگرشی، رفتاری و مدیریتی شهید تهرانی مقدم مطابق با الگوی مدیریت جهادی ارائه گردیده است. در شکل ۲ تصویری از محیط کاربری این نرم‌افزار در پژوهش حاضر قابل مشاهده است.

۳-۵- رویایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات

در تحقیق کیفی جهت اعتبار سنجی و پایایی روش و مضامین استخراج‌شده از روش‌های گوناگونی استفاده می‌شود. بسیاری از پژوهشگران معتقدند که یک تحقیق کیفی نیازمند معیارهای ارزیابی کیفی و مورد توافق همه است. به‌منظور اعتبارسنجی و تأیید پایایی تحقیق حاضر از معیار اعتمادپذیری استفاده‌شده است که مشتمل بر چهار معیار باورپذیری، اطمینان‌پذیری، تأییدپذیری و انتقال‌پذیری می‌باشد (کانلی، ۲۰۱۶). تأمین معیارهای فوق در این پژوهش به شرح جدول ۸ می‌باشد.

جدول ۸- روش‌های تأمین اعتمادپذیری تحقیق حاضر

معیار	روش تأمین معیار در این پژوهش
باورپذیری	- درج عین جملاتی که در منبع آمده همراه با تفسیر آن - مراجعه به افراد خبره در مورد تحقیق مورد مطالعه و استفاده از نظرات کارشناسی و تخصصی آنان
اطمینان‌پذیری	- تشریح کلیه مراحل تحقیق با در نظر گرفتن معیارهای روش‌شناختی، جهت ایجاد امکان بازبینی تحقیق توسط پژوهشگران
تأییدپذیری	- استفاده از روش بیان مصادیق و مثال‌ها از متن و مصاحبه موردنظر جهت نشان دادن صحت تحلیل
انتقال‌پذیری	- بررسی کامل منابع در تحقیق - تشریح زمینه‌های تحقیق و هدف مورد تحلیل - مقایسه نتایج تحقیق با تحقیقات مشابه قبلی

در این پژوهش جهت باورپذیری مطالعات، عین جملات منابع (کتاب، مقالات و مصاحبه‌ها) همراه با توضیح مختصر و مقایسه با مدل منتخب درج‌شده است. همچنین مصاحبه‌شوندگان از افراد خبره و آشنا به مباحث مدیریت جهادی و عملکرد شهید تهرانی مقدم انتخاب‌شده‌اند. برای اطمینان‌پذیری مطالب ضمن در نظر گرفتن روش تحلیل مضمون، یافته‌های تحقیق به‌صورت مدون تشریح شده است تا مخاطب امکان بازبینی مطالب بر اساس منابع تحقیق را داشته باشد. برای تأییدپذیری مطالعه نیز از مصادیق ویژگی‌ها و عملکرد شهید در مقاطع مختلف کاری و زندگی شخصی بر اساس منابع و بیانات مصاحبه‌شوندگان استفاده‌شده است. همچنین جهت تأمین انتقال‌پذیری پژوهش سعی شده است تا از کل مدل‌ها و منابع در موضوع مدیریت جهادی و تحقیقات صورت گرفته در زمینه ویژگی‌های شهید تهرانی مقدم استفاده شود. همچنین در مقام مقایسه نیز یافته‌های تحقیق با منابع و تحقیقات صورت گرفته تطبیق و مقایسه شده است.

۶-۳- مراحل انجام و به‌کارگیری روش

روش پژوهش حاضر، مطالعه موردی کیفی است. روشی که امکان بررسی عمیق موضوع و کشف ابعاد پنهان را فراهم می‌آورد. هدف از انجام این مطالعه، تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر ویژگی‌های فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم به‌عنوان یک الگوی مدیریت جهادی ذیل راهبرد کلان الگوی مدیریت اسلامی-ایرانی پیشرفت است. در این پژوهش با استفاده از کتب مرتبط با موضوع، نشریات تخصصی، قرآن، نهج‌البلاغه، اندیشه‌های امام خمینی (ره) و فرمایشات رهبر انقلاب، به روش تحلیل مضمون و تشکیل شبکه مضامین با استفاده از تحلیل نرم‌افزاری MAXQDA، پس از احصای مضامین فراگیر، سازمان و پایه‌ای، تلاش شده است الگوی مدیریت جهادی در سه بعد ارزشی-نگرشی، رفتاری-عملکردی و ویژگی‌های مدیریتی تدوین و به تطبیق آن با مؤلفه‌های مدیریتی، رفتاری و عملکردی شهید حسن تهرانی مقدم پرداخته شود.

۴- یافته‌های تحقیق

در این بخش با جمع‌آوری منابع مطالعاتی مرتبط با زندگی شخصی و کاری شهید تهرانی مقدم و مصاحبه‌های انجام‌شده با نزدیکان ایشان به مطالعه ویژگی‌های شهید تهرانی مقدم در ابعاد مختلف پرداخته و پس از دسته‌بندی منابع؛ به‌وسیله نرم‌افزار MAXQDA به تجزیه، تحلیل و دسته‌بندی مؤلفه‌های احصا شده پرداخته شده است. بدین صورت که پس از مطالعه دقیق منابع و مصاحبه‌ها، مطالب منتخب و مرتبط با موضوع پژوهش استخراج و در قالب یک پرونده با عنوان مؤلفه‌های شهید تهرانی مقدم در نرم‌افزار مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در گام بعدی داده‌های مورد توجه با ایجاد کدها و کدگذاری باز تفکیک و قالب اولیه مضامین با تعداد ۱۳۸ کدباز تهیه شده است. در گام سوم با دسته‌بندی مطالب و خوانش مجدد کدهای ایجادشده در بستر نرم‌افزار تحلیل محتوای MAXQDA قالب مضامین ساختار دهنده در ذیل مضمون فراگیر مدیریت جهادی به صورت جدول ۹ تنظیم شده است.

جدول ۹- شبکه مضامین ساختار دهنده استخراج شده از مؤلفه‌های مدیریت جهادی شهید تهرانی مقدم
(یافته‌های پژوهش)

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	کد	فراوانی کد
مدیریت جهادی	ویژگی‌های ارزشی - نگرشی	نداشتن انتظار تشویق	۱۴	۲
		شکر گذاری از الطاف خداوند	۲۴	۱
		نیت الهی	۲۶	۴
		دشمن شناسی و دشمن ستیزی	۲۷	۳
		دانشمند برجسته	۲۸	۱
		پارسای بی‌ادعا	۲۹	۱
		بصیرت و معرفت	۳۳	۲
		آمادگی و آرزوی شهادت	۳۸	۱
		تیزبینی و تفکر قبل از انجام کار	۱	۱
		تلاش جهادی و شبانه‌روزی	۲	۵
		مسئولیت‌پذیری و انجام کارهای سخت	۳	۵
		تلاش فوق‌العاده	۴	۹
		اعتقاد و توکل به خدا در کارها	۶	۳
		توسل به اهل بیت علیهم‌السلام	۸	۸
	سرعت‌بالا در تکامل	۹	۱	
	استعداد خوب	۷	۱	
	توکل	۱۱	۳	
	شجاعت	۱۲	۲	
	گله نکردن از مشکلات	۱۳	۱	
	کاریزمای شخصیتی محبوبیت در بین اطرافیان	۱۶	۵	
	عبادت و سلوک شخصی	۳۷	۵	
	ولایت مداری و حمایت از ولایت	۲۵	۵	
	ذکر و یاد خدا و ائمه	۲۲	۷	
	اخلاص در کارها	۲۱	۴	
	تلاش علمی و دانش‌بنیان	۲۳	۵	
	حسن خلق	۳۴	۵	
	شجاعت و ریسک‌پذیری در عین تدبیر	۳۵	۱	
فروتنی و تواضع	۴۰	۱		
رفتاری - عملکردی	ویژگی‌های			

۱	۴۱	توجه به آمادگی جسمی در کنار آمادگی روحی	ویژگی‌های مدیریتی
۳	۵	به‌کارگیری تکنولوژی فوق‌العاده و مهارت بالا	
۱۲	۱۵	آینده‌نگری	
۲	۱۷	آموزش و انتقال تجربیات	
۳	۱۸	پیگیری مجدانه مأموریت‌ها	
۱	۱۹	فعالیت میدانی در کنار نیروها	
۴	۲۰	اعتقاد و اعتماد به توان داخلی	
۳	۳۰	کارآمدی	
۳	۳۱	نوآوری در مدیریت	
۴	۳۲	مدیریت برای خدا	
۱	۳۶	شخصیت دادن و منزلت بخشی به نیروها و اطرافیان (هویت بخشی)	
۳	۳۹	به‌کارگیری علم در خدمت دین	
۱	۴۲	سازگاری با شرایط و افراد	
۳	۴۳	به‌کارگیری نیروهای متخصص و متعهد	
۱	۴۴	مدیریت مبتنی بر ایدئولوژی	

۴-۱ ارتباط و تحلیل شاخصه‌های مدیریتی شهید با الگوی مدیریت جهادی به استناد

منابع جدول ۵ و ۷

جدول ۱۰- ارتباط و تحلیل شاخصه‌های مدیریتی شهید با الگوی مدیریت جهادی (یافته‌های پژوهش)

مضمین سازمان دهنده	مضمین پایه	الگوی مدیریت جهادی (به استناد منابع جدول ۵)	تحلیل و ارتباط شاخص (به استناد منابع جدول ۷)
ویژگی‌های ارزشی - نگرشی	نداشتن انتظار تشویق	بنا به آیات ۷۲ سوره توبه و ۳۲ سوره مبارکه نجم و همچنین حکمت‌های ۶۲، ۱۰۰ و ۴۶۲ نهج‌البلاغه درباره عدم تمایل به ستایش شدن توسط یک مدیر با نگرش اسلامی و رویکرد جهادی	یکی از ویژگی‌های ارزشی- نگرشی شهید تهرانی مقدم به اذعان سردار محسن رضایی و نقل قول از شهید بزرگوار بوده که فرمودند: "کاری را که خوب انجام دادی وانستتا همونجا تا تشویقت کنن، زودی از در پشتی در برو". این ویژگی می‌تواند در پیشبرد اهداف والا و داشتن نیت الهی در اجرای فرامین و مأموریت‌ها بسیار تأثیرگذار باشد.
	شکر گذاری از الطاف خداوند	بنا به آیات ۱۲ سوره لقمان، ۱۷۲ بقره و ۳۷ سوره مبارکه جاثیه و	شهید تهرانی مقدم در نامه خود خطاب به مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۳

	بصیرت و معرفت	در قرآن کریم (آیات ۷ سوره روم، ۸ اسراء، ۱۵۹ آل عمران و ۲۸ لبراهیم) و نهج‌البلاغه (حکمت ۲۰۸، خطبه ۴ و ۱۳۹) نسبت به بصیرت‌مندی مدیران بسیار تأکید شده است.	شهید تهرانی مقدم در بیان سردار مقدم فر شخصی صاحب فرقان بود، چون تقوا داشته و می‌توانست به‌راحتی حق را از باطل تشخیص دهد. شخصیت فردی ایشان مورد تجلیل مقام معظم رهبری بوده و وی را شخصی با معرفت و دارای فهم عمیق و با بصیرت می‌دانند. این ویژگی در مؤلفه‌های الگوی مدیریت جهادی بسیار تأثیرگذار و قابل توجه است.
	آمادگی و آرزوی شهادت	در آیات ۴ تا ۶ سوره مبارکه محمد (ص) و ۱۶۹ سوره آل عمران و همچنین خطبه ۱۹، ۱۳۹ و ۱۴۷ نهج‌البلاغه نیز به فرهنگ شهادت‌طلبی اشاره شده است.	بنا به گفته سردار مقدم فر، شهید تهرانی مقدم خوابی که یک هفته پیش از شهادتش دیده بود در واقع یک پیام بود تا وی را مهیا برای رفتن از این دنیا می‌کرد. کسی که به فکر قیام و مرگ خود است، این پیام‌ها در روز آخر این احساس را به این شهید می‌داد که باید آماده رفتن باشد.
رئاری - عملکردهای ویژگی‌های	تیزبینی و تفکر قبل از انجام کار	(آیات ۳۹ نجم، ۱۲۱ بقره، ۱۵۹ و ۱۸۶ آل عمران) و بیانات حضرت امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام در نهج‌البلاغه (حکمت ۳۹۰، خطبه ۳ و ۱۹۱) تبیین‌کننده لزوم تفکر و برنامه‌ریزی قبل از انجام کار است.	بنا به گفته همراهان و هم‌زمان، شهید تهرانی مقدم بر روی موضوعات موردنظر فرماندهان بسیار تفکر و برنامه‌ریزی دقیق انجام می‌داد. ایشان در اوایل جنگ تحمیلی زمانی که متوجه ضعف آتش پشتیبانی خودی مستقر در خطوط مقدم جبهه شد، مدت‌ها روی این موضوع فکر کرد و سرانجام در پاییز ۱۳۶۰ طرح سامان‌دهی آتش پشتیبانی را به‌صورت سنجیده و مدون تقدیم حسن باقری کرد که توسط فرماندهان جنگ مورد تأیید قرار گرفت.
	تلاش جهادی و شبانه‌روزی	دکتر فتح‌الله امی همکار و دوست صمیمی شهید مقدم در بیان همت و تلاش ایشان می‌گوید: "من واقعا در شهید مقدم این مصداق را به‌صورت بارز دیدم که از مؤمنینی است که نظر بلند و شخصیت بلند و همت بلند دارد که مصداق همان آیه "من المؤمنین رجال صدقوا ما عاهدوا الله" است. این بزرگوار همت بلندی داشت، نمی‌گفت ما در این پروژه موفق شدیم و تمام شد. می‌گفت که یک گام دیگر باید برداریم به مدار بالاتر (جهت انجام پروژه‌های فضایی و پرتاب ماهواره)". در رابطه با تلاش و همت بلند شهید تهرانی مقدم تمام همراهان و مصاحبه‌شوندگان اتفاق نظر داشته و تلاش جهادی ایشان را تصدیق می‌کردند.	

<p>بنا به اذعان بزرگان صنعت موشکی کشور، پیشرفت‌های شگرف در صنعت موشکی مرهون تلاش‌های شهید تهرانی مقدم است، به همین علت از نام وی به‌عنوان پدر علم موشکی ایران یاد می‌شود. در این رابطه سردار سید یحیی صفوی فرمانده وقت سپاه می‌گوید: "کارهای سختی که می‌گفتیم آقای تهرانی این کار شدنی نیست می‌گفت با توکل به خدا می‌شود، اصلاً نه و نشدن و نتوانستن در وجود و ذات ایشان نبود."</p>	<p>مسئولیت‌پذیری و انجام کارهای سخت</p>	
<p>به گفته سردار محسن رضایی: "اعتقاد حسن و دوستانش این بود که این موشک را که شلیک می‌کنیم، این ما نیستیم که شلیک می‌کنیم بلکه خدای متعال است که شلیک می‌کند. این توکل و توسل در به ثمر رساندن این موشک‌ها مؤثر بود." سردار مقدم فر در مورد ایشان می‌گوید: "شهید تهرانی مقدم عارفی بی‌ریا و اهل دعا و نیایش و انس با اهل بیت و زیارت و توسل بود. قرائت زیارت عاشورای این شهید هیچ‌گاه ترک نمی‌شد. دعای سمات روز جمعه و قرائت نماز شب شهید تهرانی مقدم هیچ‌گاه ترک نمی‌شد. نماز اول وقت را برای خود فرض و واجب کرده بود. او اهل روضه و توسلات بود و تمام زوایای زندگی‌اش اخلاص موج می‌زد و کار را تنها برای رضای خدا انجام می‌داد."</p>	<p>یکی از مؤلفه‌های اساسی و متمایزکننده سبک مدیریت اسلامی نسبت به سبک‌های دیگر مدیریت، اعتقاد و توکل به خدا می‌باشد.</p>	<p>اعتقاد و توکل به خدا در کارها توسل به اهل بیت علیهم‌السلام</p>
<p>داشتن ظرفیت و استعداد مدیریتی، یکی از مؤلفه‌های اساسی در مدیران موفق می‌باشد. مطالعه در زندگی شهید تهرانی مقدم نشان از استعداد و سرعت فوق‌العاده ایشان در پیشرفت و تکامل در همه امور دارد. بنا به اذعان سردار رضایی: "در حقیقت حسن از یک کار هماهنگی اولیه با آتشبار یک یگان موشکی را راه‌اندازی کرد که بیانگر این است که این جوان توانسته مسیر تکاملی را بسیار سریع طی نماید."</p>		<p>سرعت بالا در تکامل</p>
<p>بنا به اذعان سردار مقدم فر یکی از ویژگی‌های بارز اخلاقی شهید تهرانی مقدم، شجاعت و ریسک‌پذیری ایشان در عین تدبیر و احتیاط بود.</p>	<p>بر اساس آیات قرآن کریم (آیه ۳۹ احزاب، آیه ۱۷۳ و ۱۷۴ آل عمران) یکی از ملاک‌های مدیریتی پیامبر خدا، شجاعت و اقتدار ایشان در اجرای برنامه‌ها بخصوص در مقابل دشمنان هست. این ویژگی در بیان حضرت علی علیه‌السلام نیز موردستایش قرار گرفته است (حکمت ۴۷، نامه ۶۲ نهج‌البلاغه).</p>	<p>شجاعت</p>

<p>شهادت تهرانی مقدم از جمله مدیرانی بودند که هیچ‌گاه نسبت به مشکلات و موانع پیش روی خود گله‌مندی نکرده بلکه به‌زعم سردار رضایی، یک از خصوصیات بارز ایشان خنده‌رویی و گله نکردن در مقابل مشکلات بود و همیشه بیان می‌کرد که با توکل به خدا و تلاش مضاعف، مشکلات قابل حل خواهد بود.</p>	<p>یکی از موانع پیشرفت در امور و رسیدن به اهداف، گلايه کردن دائم و ایجاد یأس و ناامیدی نسبت به معضلات می‌باشد. یک مدیر هرچه نسبت به مشکلات موجود در مسیر رسیدن به اهداف سازمانی گلايه‌مندی و ناامیدی داشته باشد به همان نسبت از رسیدن به اهداف و یافتن راه‌حل آن‌ها دور خواهد شد.</p>	<p>گله نکردن از مشکلات</p>
<p>شهید تهرانی مقدم در بیان هم‌زمان و فرملنده‌ها زمان خود، شخصیتی دوست‌داشتنی بودند. سردار محمد تهرانی مقدم می‌گوید: "بچه‌های حزب‌الله لبنان بسیار دوستدار حاج حسن آقا بودند." همچنین سردار مقدم فر در این مورد بیان می‌دارد: "یک کاریزمای شخصیتی در مدیریت شهید تهرانی مقدم وجود داشت و مدیر بسیار محبوبی بود."</p>	<p>با توجه به آیات ۵۵ و ۶۷ سوره مبارکه مائده، ۱۴ انعام و ۷۲ انفال و همچنین در کلام حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام در حکمت ۱۶ و خطبه ۱۵۳ نهج‌البلاغه یکی از ملزومات مدیریت جهادی در حکومت اسلامی، اعتقاد به ولایت و ولایتمداری است.</p>	<p>کاریزمای شخصیتی (محبوبیت در بین اطرافیان)</p>
<p>شهید تهرانی مقدم در نامه خود به رهبر معظم انقلاب می‌گوید: "اگر ما در زمان مولای خود علی (ع)، نبودیم برای یاری او قیام کنیم و فدای حسین بن علی (ع) شویم... این عقده در دلم مانده است. می‌خواهیم در رکاب شما نائب ولی عصر (عج) آن را جبران کنیم و سینه ما سپر شما باشد. آقا و مولای ما، می‌خواهیم داستان الهی و پر قدرت شمارا پرکنم و پشت شمارا محکم‌تر." به گفته سردار مقدم فر: "این شهید نه تنها تبعیت محض از ولایت فقیه داشت، بلکه عاشق مقام معظم رهبری نیز بود. اصلی‌ترین و مهم‌ترین دغدغه او در زندگی این بود که کاری کند تا مورد رضایت و خشنودی رهبری باشد."</p>	<p>مؤلفه اساسی در انجام امورات با نیت الهی و در راستای رضای خدا، اخلاص در عمل می‌باشد. اخلاص در عمل به معنای صداقت در رفتار و خالی کردن پشتوانه ذهنی و عینی از هدف انجام عمل برای غیر خداست. بنا به آیات ۲ سوره مبارکه مائده، ۶۰، ۱۱، ۱۲۸ و ۱۹۵</p>	<p>ولایت مداری و حمایت از ولایت</p>
<p>این اخلاص در ویژگی‌های شهید تهرانی مقدم بنا به گفته سردار مقدم فر چشمگیر بوده که: "شهید تهرانی مقدم در عین حال که انسان زاهدی بود، اما زهدفروشی نمی‌کرد و از ظاهرش کسی نمی‌توانست تشخیص بدهد که وی انسانی عارف، زاهد و اهل سیر و سلوک است. او اهل روضه و توسلات بود و در تمام زوایای زندگی‌اش</p>	<p>مؤلفه اساسی در انجام امورات با نیت الهی و در راستای رضای خدا، اخلاص در عمل می‌باشد. اخلاص در عمل به معنای صداقت در رفتار و خالی کردن پشتوانه ذهنی و عینی از هدف انجام عمل برای غیر خداست. بنا به آیات ۲ سوره مبارکه مائده، ۶۰، ۱۱، ۱۲۸ و ۱۹۵</p>	<p>اخلاص در کارها</p>

<p>بقره، ۱۱ زمر، توبه و ۲۰۵ اعراف و همچنین حکمت ۴۲۲، خطبه ۸۷، ۱۱۴ و ۱۶۱ نهج البلاغه در کلام حضرت امیرالمؤمنین، مصادیق اخلاص در خدمت‌رسانی به مردم بیان شده است.</p>	<p>بقره، ۱۱ زمر، توبه و ۲۰۵ اعراف و همچنین حکمت ۴۲۲، خطبه ۸۷، ۱۱۴ و ۱۶۱ نهج البلاغه در کلام حضرت امیرالمؤمنین، مصادیق اخلاص در خدمت‌رسانی به مردم بیان شده است.</p>		
<p>این گونه جاذبه داشته باشد.</p>	<p>به گفته سردار مقدم فر: "یکی از مشکلات ما در کشور مدرک‌گرایی است و جایی هم که پژوهش‌های علمی صورت می‌گیرد بعضاً کپی در پایان‌نامه‌ها است و تولید علم در کشور کم است. شهید تهرانی مقدم در چندین عرصه در نظام اسلامی تولید علم کرد و به‌عنوان یک پژوهشگر ابتدا نیاز کشور را مشاهده می‌کرد و نیازسنجی می‌کرد. اعتقاد، ایمان، نیازسنجی و تلاش مجاهدانه و صبورانه موجب شد تا شهید تهرانی مقدم معمار و مبدع اصلی صنعت موشکی در کشور شود."</p>	<p>تلاش علمی و دانش‌بنیان شجاعت و ریسک‌پذیری در عین تدبیر</p>	
<p>شهادت تهرانی مقدم در بیان هم‌زمان خویش به‌عنوان جمع‌اصداف شناخته می‌شود به‌صورتی که سردار مقدم فر می‌گوید: "به‌عنوان مثال در عین حالی که عالی‌ترین مرتبه نظامی را داشت، اما در کنارش یک مدیر دلسوز و پدري عارف بود. سرتیپ تمام است و عالی‌ترین سلاح استراتژیک کشور در دست اوست، اما وقتی کسی وارد جمعی شود نمی‌تواند بفهمد که وی در چنین جایگاه ویژه‌ای قرار دارد، چراکه بسیار خاضع و فروتن بود."</p>	<p>متواضع بودن یعنی در برابر مردم ادب، فروتنی و افتادگی را رعایت کردن و از خودبینی و تکبر دوری نمودن. تواضع یکی از صفات و حالات درونی انسان است که در اعمال و افعال او نمود پیدا می‌کند. در قرآن کریم (آیه ۲۱۵ سوره مبارکه شعرا) تواضع و فروتنی از نشانه‌های بندگان صالح خدا برشمرده شده است. رفتار مدیران با زیردستان باید متواضعانه باشد، البته تواضع به معنای کنار گذاشتن قاطعیت نبوده بلکه ضمن قاطع بودن در تصمیم‌گیری، باید با زیردستان متواضعانه برخورد نمود.</p>	<p>فروتنی و تواضع</p>	
<p>به گفته سردار مقدم فر: "شهید تهرانی مقدم نه تنها تماشاگر فوتبال بلکه فوتبالیستی ماهر بود، تیم‌های کوهنوردی برای فتح قله‌های بزرگ تشکیل می‌داد و عضو فدراسیون کوهنوردی هم بود. جمع این ویژگی‌ها که گفته شد در یک انسان دیده نمی‌شود مگر اینکه ویژه باشد و واقعاً این شهید بزرگوار ویژه بود."</p>		<p>توجه به آمادگی جسمی در کنار آمادگی روحی</p>	

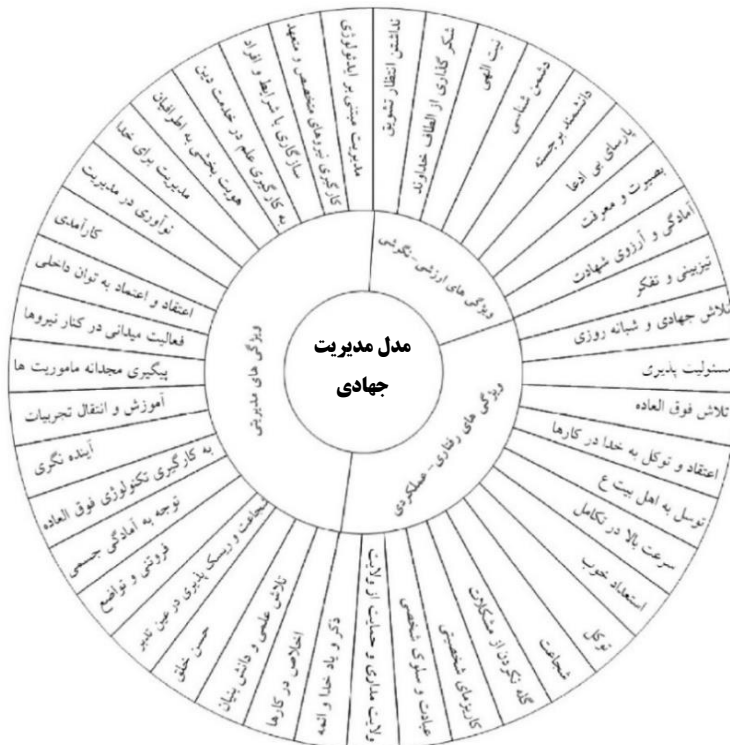
ویژگی‌های مدیریتی	<p>به‌کارگیری تکنولوژی فوق‌العاده و مهارت بالا</p>	<p>یک مدیر شایسته کسی است که با داشتن علم و دانش کار و به‌کارگیری فنون مدیریتی از تجارب مفید استفاده نموده و بامهارت بالا سازمان تحت امر خود را مدیریت و رهبری نماید. همان‌طور که در حکمت ۷۳ نهج‌البلاغه از بیان حضرت امیرالمؤمنین نقل شده است: کسی که در مقام پیشوایی بر دیگران قرار می‌گیرد باید به‌تعلیم خویش پرداخته تا بتواند دیگران را نیز هدایت و رهبری نماید.</p>	<p>شهید تهرانی مقدم در بیان سردار رضایی با تلاش و به‌کارگیری تکنولوژی فوق‌العاده و مهارت بالا زمان رسیدن به اهداف را بسیار کوتاه می‌نمود. همچنین به گفته سردار محمد مقدم: ایشان عزت‌مندانه کارهایش را پیش می‌برد. در زمان جنگ سعی می‌کرد از همه امکانات استفاده کند و از همه تکنولوژی‌های روز دنیا بهره برد تا نهایتاً به یک تکنولوژی بومی رسید. سردار مقدم فر در بیان مهارت علمی وی می‌گوید: " شهید تهرانی مقدم یک پژوهشگر به معنی واقعی بود و پیش از آنکه اسیر مسائیل آکادمیک، مدرک، جایگاه و استاد تمامی باشد، علم را به‌عنوان یک ابزار در خدمت نظام، مردم و اسلام می‌دید و برای آن پژوهش می‌کرد."</p>
	<p>آینده‌نگری</p>	<p>یکی از ویژگی‌های مدیر موفق در برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری سازمان، آینده‌نگری و توجه به آینده است. بارزترین ویژگی مدیریتی شهید تهرانی مقدم به بیان همراهان و هم‌زمان ایشان، موضوع آینده‌نگری ایشان در برنامه‌های خود بوده است. شهید تهرانی مقدم از منظر سردار مقدم فر دارای یک الگوی مدیریتی ماندگار در فعالیت‌ها بوده است. این شهید بزرگوار افق دوردست را می‌دید و با صبوری و مقاومت، با همراهی همکاران و یارانی که داشت به افق‌های دوردست، دست پیدا می‌کرد. دانشمندان علم موشکی و فضایی، پیشرفت‌های کشور در این تکنولوژی و همچنین پیشرفت‌های شگرف حزب‌الله لبنان در دستیابی به سیستم‌های پیشرفته موشکی را مرهون تلاش‌ها و آینده‌نگری شهید تهرانی مقدم می‌دانند. به همین دلیل از ایشان به‌عنوان پدر موشکی ایران یاد می‌شود.</p>	<p>از جمله ویژگی‌های یک مدیر جهادی، فعالیت میدانی در کنار نیروها و انتقال تجربیات به آن‌ها می‌باشد. شهید تهرانی مقدم در بیان سردار صفوی مدیری توانمند در شناسایی نیروهای خوش‌فکر، مهندسین جوان و هماهنگی و استفاده از همه دستگاه‌ها و تخصص‌ها برای حل مشکلات و پیشبرد اهداف نظام و انقلاب بود. همچنین در بحبوحه جنگ و با دارا بودن رتبه عالی نظامی، در کنار نیروها به‌عنوان یک خدمه مشغول فعالیت و انجام‌وظیفه بوده و وقتی ضرورت را احساس می‌کند به‌عنوان خدمه به مقابله با دشمن می‌کند.</p>
	<p>فعالیت میدانی در کنار نیروها آموزش و انتقال تجربیات</p>	<p>پیگیری مجدانه مأموریت‌ها در کنار اعتقاد و اعتماد به توان داخلی</p>	<p>سردار محمد تهرانی مقدم در بیان ویژگی‌های مدیریتی شهید حسن تهرانی بیان می‌دارد: " در همان اوایل جنگ تحمیلی، تلاش و پیگیری برای ساخت و تولید موشک نازعات در اولین قدم طرح‌ریزی شد و توسط حاج حسن در دستور کار قرار گرفت که در پایان جنگ، یعنی در اواخر سال ۱۳۶۶ با تلاش و پیگیری وی موفق شدیم به این سامانه دست پیدا کنیم. این شهید عزیز عقیده داشت</p>

<p>نباید چیزی را دیگران بسازند و بعد آن را به ما بدهند. به عبارت دیگر می‌گفت اگر نیروهای مسلح ما درک کردند بنابر نوع تهدید به چه ابزاری برای مقابله نیاز دارند، باید برای تولید آن گام بردارند. زیرا متخصصان داخلی کشورمان از توانمندی و قدرت عمل بسیار بالایی برخوردار هستند. او توجه به ظرفیت‌های داخل کشور داشت و از نخبگان و جوانان استفاده کرد. همین باعث شد که به این ابداعات بزرگ برسد."</p>		
<p>از نظر سردار صفوی، شهید تهرانی مقدم مصداقی از این آیه شریفه بود که "فإذا فرغت فانصب" یعنی وقتی از یک کاری فارغ می‌شود کار دیگری را شروع می‌کرد، رنج دیگری را، تلاش دیگری را، مجاهدت دیگری را، روحیات ایشان از سال ۶۰ تا سال ۹۰ که به شهادت رسید تفاوت زیادی نکرد. آدمی که از صبح تا شب به فکر تلاش و کار بود و کاملاً بانشاط بود. این یعنی کارآمدی در سازمان. مقام معظم رهبری هنگامی که در منزل شهید تهرانی مقدم حضور یافتند و با خانواده این شهید گفت‌وگو کردند، بر مدیریت موفق این سردار سپاه اسلام اشاره داشتند و به فرزندان این شهید فرمودند: "پدر شما مدیری موفق بود." سردار مقدم فر بیان می‌دارد: "بنده همیشه در خصوص شیوه مدیریتی شهید تهرانی مقدم فکر می‌کردم و دریافتم بسیاری از موفقیت‌هایی که وی در بستر مدیریتی خود دارد، ناشی از ابداع این شیوه مدیریتی بود."</p>	<p>کارآمدی و نوآوری در مدیریت</p>	
<p>سبک مدیریتی شهید تهرانی مقدم در بیان سردار مقدم فر مدیریتی کاملاً قلبی و دلی بود و این ویژگی کاملاً برجستگی داشت. اعتقاد، ایمان، نیازسنجی و تلاش مجاهدانه و صبورانه موجب شد تا شهید تهرانی مقدم معمار و مبدع صنعت موشک در کشور شود. همچنین ویژگی بارز مدیریتی شهید تهرانی مقدم از منظر دکتر فتح‌الله امی مدیریتی مبتنی بر ایدئولوژی بود که ایشان با اعتقادات بالا، توانی را در خود ایجاد کرده بود تا بتواند به تنهایی چنین صنعتی را مدیریت کند.</p>	<p>مدیریت برای خدا</p>	
<p>از منظر سردار مقدم فر، شخصیت دادن و منزلت بخشی به همکاران و اطرافیانش از دیگر خصوصیات اخلاقی و مدیریتی شهید تهرانی مقدم بود. ایشان در پیشبرد اهداف، هیچ‌گاه نیروی سازمان را کوچک نشمرده و نسبت به منزلت بخشی به نیروها تلاش می‌نمود. همچنین از منظر سردار صفوی بسیار با آدم‌های مختلف از قشرهای مختلف و تخصص‌های مختلف انسان سازگاری بود.</p>	<p>سازگاری با شرایط و افراد در عین شخصیت دادن و منزلت بخشی به نیروها و اطرافیان (هویت بخشی)</p> <p>ایجاد محیطی دوستانه و ارتباط نزدیک با زیردستان که در سیره رفتاری پیامبران و ائمه اطهار نیز بوده است باعث می‌شود تا دیگران اعتماد به نفس کاری پیدا کرده و افراد ترسی از بیان اطلاعاتی که به نفع مدیر نیست، نداشته باشند و تملق و چاپلوسی کم‌رنگ گردد. همچنین باعث می‌شود اطلاعات مدیر از سازمان و نحوه عملکرد خود شفاف‌تر و دقیق‌تر باشد. این موجب می‌شود مدیر در زمان مناسب از اشکالات فردی و سازمانی خود باخبر شود. در محیط دوستانه کارمندان، همدلی بیشتری با مدیر و سازمان خواهند داشت و خود را جزئی از سازمان دانسته و تمام تلاش خود را برای نیل به اهداف سازمانی به کار می‌گیرند.</p>	

با توجه به جدول ۱۰ ویژگی‌های شهید تهرانی مقدم در ذیل مضمون فراگیر "مدیریت جهادی" به‌عنوان ابعاد سه‌گانه مدل شخصیتی شهید تهرانی مقدم در قالب سه مضمون ساختار دهنده‌ی ویژگی‌های ارزشی-نگرشی شامل ۸ مؤلفه، ویژگی‌های رفتاری-عملکردی شامل ۲۱ مؤلفه و ویژگی‌های مدیریتی شامل ۱۴ مؤلفه تشکیل شده است. همچنین شاخص‌های استخراج‌شده شخصیت شهید بر اساس یافته‌های تحقیق در ستون چهارم جدول ۱۰ بیان شده است.

شکل ۳- شبکه مضامین ویژگی‌های شهید حسن تهرانی مقدم (یافته‌های پژوهش)
همان‌طور که در شکل ۳ مشخص شده است، با اتکای به نتایج به‌دست‌آمده از کدگذاری و دسته‌بندی آنان و همچنین مقایسه با مضامین الگوهای مدیریت جهادی، نمودار مفهومی از شبکه مضامین ویژگی‌های شهید تهرانی مقدم شامل ۴۴ مضمون پایه در قالب سه مضمون ساختار دهنده ذیل مضمون فراگیر مدیریت جهادی قرار گرفته است.

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث، نتیجه‌گیری

در مقایسه نتایج حاصل شده این مطالعه، می‌توان مؤلفه‌های مدیریت جهادی احصا شده را با نتایج حاصل شده از پژوهش «طراحی و تبیین مدل مدیریت جهادی با استفاده از تجارب فرماندهان دفاع مقدس» (عامل اردستانی حمیدرضا، ۱۳۹۶)، «تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری» (جعفر ترک‌زاده، ۱۳۹۶)، «الگوی نظری مدیریت جهادی با استفاده از سخنان امیرالمؤمنین (ع)» (خزائی داوود، ۱۳۹۸)، «چیزیستی و مؤلفه‌های مدیریت جهادی» (حجازی فر سعید، ۱۳۹۴)، «شاخص‌های مدیریت جهادی» (نادری فر علیرضا، ۱۳۹۸)، «شناسایی ویژگی‌های معرف مدیر جهادی به روش فراترکیب» (شهبازی سلطانی محمد، ۱۳۹۶)، «طراحی الگوی رهبری فرماندهان دوران دفاع مقدس با استفاده از رویکرد ترکیبی» (بهمنی ابراهیم، ۱۳۹۹)، «کشف عوامل شکل‌دهنده، ویژگی‌ها و مؤلفه‌های جهادی بودن منابع انسانی از منظر قرآن کریم» (الهیاری بوزنجانی احمد، ۱۳۹۶)، «مدل مدیریت جهادی مبتنی بر سیره فرماندهان دفاع مقدس، مورد مطالعه شهید حسین خرازی» (احمدی محمدمیلاد، ۱۳۹۹)، «مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم» (نعمتی پیرعلی دل‌آرا، ۱۳۹۳)، «ارائه مدل مناسب مدیریت جهادی مبتنی بر تفکر بسیجی» (چهاردولی عباس، ۱۳۹۸)، «مؤلفه‌های مدیریت جهادی در بیانات امام خامنه‌ای» (افتخاری اصغر، ۱۳۹۷) مقایسه و در یک‌جهت برآورد نمود. همچنین تنها مطالعات انجام‌شده در زمینه ویژگی‌های مدیریتی شهید تهرانی مقدم توسط سید رضا حجازی، ۱۳۹۴ با عنوان «شناسایی مدل مدیریت فن‌آوری پیش‌رانه شهید تهرانی مقدم» به روش مطالعه مبتنی بر نظریه داده بنیاد و پژوهش ابراهیم شریفی زارچی، ۱۴۰۰ با عنوان «شناسایی ویژگی‌های مدیر تاب آور مبتنی بر سیره شهید حسن تهرانی مقدم» به روش تحلیل محتوای کیفی با در نظر گرفتن مؤلفه‌های احصا شده در این پژوهش‌ها با مقوله‌های حاصل از آن ارتباط بسیار نزدیکی داشته است.

۵-۲- نتیجه‌گیری

- با توجه به مطالعات و یافته‌های پژوهش به نظر می‌رسد تمام الگو و معیارهای یک سازمان و راهبرد جهادی برآمده از انقلاب اسلامی در نظریه مدیریت جهادی منطبق با مبانی اصول علم مدیریت و بر خواسته از دیدگاه‌ها و اندیشه‌های امامین انقلاب و رفتارها و عملکرد فرماندهان عالی سازمان‌ها و یگان‌های انقلابی همچون شهدای گران‌قدر حسین خرازی، مصطفی چمران، احمد کاظمی، صیاد شیرازی، عباس بابایی و مشخصاً فرمانده شهید حسن

تهرانی مقدم قرار دارد؛ بنابراین تلاش در جهت کشف و تبیین مؤلفه‌های فکری، رفتاری و عملکردی الگوهای عینی و عملی سبک مدیریت جهادی می‌تواند گامی مؤثر برای الگوسازی اسلامی-ایرانی در عرصه سازمان و مدیریت کشور باشد.

• گرچه تحقیقات محدودی در زمینه مدیریت جهادی در سازمان‌های نظامی و اداری کشور صورت گرفته، اما ارائه الگوی علمی و عملی از مدیرانی که با دارا بودن مؤلفه‌های رفتاری و عملکردی مطابق با الگوی مدیریت جهادی توانسته‌اند قله‌ها و اهداف راهبردی انقلاب اسلامی را فتح نمایند بسیار اندک بوده است. لذا تبیین مؤلفه‌های مدیریت جهادی مبتنی بر الگوهای رفتاری و عملکردی یکی از پرتوان‌ترین و جهادی‌ترین مدیران کشور همچون فرمانده شهید حسن تهرانی مقدم هدف این پژوهش قرار گرفته است.

• بنا به یافته‌ها و نتایج حاضر، به نظر می‌رسد این پژوهش با کشف و تبیین مؤلفه‌های رفتاری شهید تهرانی مقدم در قالب جدول ۹ و انطباق آن با مؤلفه‌های مدیریت جهادی در قالب جدول ۱۰، یک الگوی عملی و پیاده شده در جهت اعتلای یک سازمان جهادی به اهداف مورد انتظار انقلاب اسلامی معرفی نماید. ویژگی‌های شخصیتی منطبق بر الگوی مدیریت جهادی مطرح شده از طرف اندیشمندان اسلامی که به صورت تحلیلی و تطبیقی در جدول شماره ۱۰ به صورت مفصل تبیین و در قالب مدل شکل ۱۰ درج شده است.

۵-۳- پیشنهادها

بنا به نتایج حاصل از پژوهش حاضر و مطالعات بسیار محدود انجام شده در زمینه ویژگی‌های فرمانده شهید تهرانی مقدم به دلیل گمنام بودن ابعاد شخصیتی ایشان پیشنهاد می‌گردد با انجام مطالعات دقیق با دسترسی بیشتر به منابع اولیه نسبت به مدل‌سازی ویژگی‌های این فرمانده شهید اقدامات جدی صورت گیرد. در این زمینه پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد.

۵-۳-۱ پیشنهادهای کاربردی

- مطالعه در ابعاد شخصیتی شهید تهرانی مقدم با دسترسی بیشتر به منابع اولیه و استفاده از روش‌های دیگر پژوهشی
- مطالعه و تدوین ابعاد مختلف مدیریت جهادی در سازمان‌های فضیلت محور مبتنی بر مؤلفه‌های شهید تهرانی مقدم با استفاده از ویژگی‌های احصا شده از این پژوهش و مطالعات مشابه.

- مطالعه در سیره فرمانده شهید تهرانی مقدم به روش تطبیقی صرفاً بر اساس یکی از منابع مدل مدیریت جهادی مطرح شده در این پژوهش قرآن کریم، سیره نظری و عملی امیرالمؤمنین (ع)، امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی).
- تدوین و ارائه بایسته‌ها و شایستگی‌های مدل مدیریت جهادی در دوره‌های عالی فرماندهان نیروهای مسلح مبتنی بر ویژگی‌های شهید تهرانی مقدم و دیگر فرماندهان موفق در مدیریت سازمان.

۵-۳-۲ پیشنهاد پژوهش‌های آتی

- مطالعه و بررسی انطباق ابعاد شخصیتی و مدیریتی فرماندهان و مدیران علمی-نظامی حال حاضر در نیروهای مسلح و سازمان‌های فضیلت محور جهت ارزیابی شایستگی‌ها و انطباق الگوی مدیریتی آن‌ها با مدل مدیریت جهادی.
- مطالعه و بررسی تخصصی هریک از مؤلفه‌های مدیریتی شهید تهرانی مقدم بر اساس مدل‌های مدیریت جهادی

۶- منابع

۶-۱- مقاله‌ها

۱. ابراهیمی فر، عبدالجواد. (۱۳۸۶). مبانی اعتقادی فرهنگ و مدیریت جهادی، مجموعه مقالات اولین همایش ملی.
۲. احمدی، محمدمیلاد. محمدی، مهدی. (۱۳۹۹). مدل مدیریت جهادی مبتنی بر سیره فرماندهان دفاع مقدس (مورد مطالعه: شهیدحسین خرازی)، پژوهش‌های مدیریت انتظامی، شماره ۱۵، ص ۴۰-۴۳
۳. احمدیان، علی‌اکبر. (۱۳۹۳). مدل‌سازی مدیریت جهادی با بهره‌گیری از بیانات مقام معظم رهبری، مجله سیاست دفاعی، سال ۲۲، شماره ۸۷، ص ۱۶۹-۱۳۷
۴. اعرابی، سیدمحمد. فیاضی، مرجان. (۱۳۸۸). فصلنامه راهبرد، سال نوزدهم، شماره ۵۴، بهار ۱۳۸۹، ص ۲۴۱-۲۲۵
۵. افتخاری، اصغر. زرگرزاده، محمدعلی. شمشیری، مهدی. (۱۳۹۷). مؤلفه‌های مدیریت جهادی در بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، فصلنامه مدیریت نظامی، سال ۱۸، شماره ۲، ص ۸۷-۵۳
۶. الهیاری، احمد. رحیم نیا، فریبرز. انصای، محمدعلی. مرتضوی، سعید. (۱۳۹۶). کشف عوامل شکل‌دهنده، ویژگی‌ها و مؤلفه‌های جهادی بودن منابع انسانی از منظر قرآن کریم،

- فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، سال ۹، شماره ۴، ص ۵۴-۳۱
۷. بهمنی، ابراهیم. تیموری، هادی. مشرف جوادی، محمدحسین. ربانی، علی. (۱۳۹۹). **طراحی الگوی رهبری فرماندهان دوران دفاع مقدس با استفاده از رویکرد ترکیبی**، نشریه علمی مدیریت اسلامی، سال ۲۹، شماره ۱، ص ۱۷۲-۱۴۵
۸. ترک‌زاده، ج. امیری، م. محمدی، ق. (۱۳۹۶). **تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری**، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیستم، شماره ۷۵، ص ۲۰-۵
۹. چهاردولی، عباس. هرمزی زاده، ایمان. (۱۳۹۸). **ارائه مدل مناسب مدیریت جهادی مبتنی بر تفکر بسیجی**، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال ۲۲، شماره ۸۴، ص ۲۴-۵
۱۰. حجازی فر، س. (۱۳۹۳). **چیستی و مؤلفه‌های مدیریت جهادی**، فصلنامه علمی-پژوهشی مدیریت اسلامی، سال ۲۳، ص ۱۲۲-۹۵.
۱۱. حسینی، م. موغلی، علیرضا. سرلک، محمدعلی. دلجو، غلامحسین. (۱۳۹۵). **طراحی مدل سازمان جهادی**، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت سازمان‌های دولتی، دوره ۴، شماره ۳، ص ۲۸-۱۳
۱۲. خزائی، د. افجه ای، ع. خاشعی و. فرهبی، ا. (۱۳۹۸). **الگوی نظری مدیریت جهادی‌با استفاده از سخنان امیرالمؤمنین (ع)**، فصلنامه پژوهشنامه نهج‌البلاغه، سال هفتم، شماره ۲۷، ص ۱-۲۴
۱۳. زواره، علیرضا. (۱۳۸۸). **راهکارهای توسعه و ترویج و نهادینه کردن فرهنگ و مدیریت جهادی در نظام اداری**، مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
۱۴. شمعی، م. (۱۳۹۳). **شناسایی و تبیین ابعاد مدیریت جهادی با رویکرد نظریه‌سازی داده بنیاد**، پایان‌نامه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد تهران.
۱۵. شهبازی سلطانی، محمد. صلواتیان، سیاوش. (۱۳۹۶). **شناسایی ویژگی‌های معرف مدیر جهادی به روش فراترکیب**، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت اسلامی، سال ۲۵، شماره ۱، ص ۱۹۹-۲۳۰
۱۶. صالحی مورکانی، محمدرضا. جولائی، سیدحسین. (۱۳۹۳). **همایش ملی مدیریت جهادی از تئوری تا عمل**. ۴ و ۵ اسفندماه، دانشگاه آزاد اسلامی اصفهان (خوراسگان).
۱۷. عابدی جعفری، حسن. تسلیمی، محمد سعید. فقیهی، ابوالحسن. شیخ‌زاده، محمد. (۱۳۹۰). **تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی**، فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره دوم، شماره پیاپی ۱۰، ص ۱۹۸-۱۵۱

۱۸. عامل اردستانی، ح. (۱۳۹۶). طراحی و تبیین مدل مدیریت جهادی با استفاده از تجارب فرماندهان دفاع مقدس، رساله دکتری تخصصی رشته مدیریت بازرگانی، دانشگاه پیام نور.
۱۹. فرهمندنیا، ح. (۱۳۹۴). ارائه مدل شایستگی مدیران جهادی بر مبنای نظرات امام خمینی (ره) و حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی، دانشگاه تهران.
۲۰. کیانی زاده، میثم. گلشنی، علیرضا. (۱۳۹۵). شناسایی ویژگی‌های شخصیتی سیاست‌گذاران عمومی مبتنی بر مدیریت جهادی، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۲، ص ۶۱.
۲۱. کهریزی، آیوب. حجازی فر، رضا. (۱۳۹۷). ارائه الگوی ارزیابی سازمان‌های فضیلت محور و جهادی، فصلنامه مدیریت نظامی، سال هجدهم، زمستان ۹۷، شماره ۷۲، ص ۸۵-۵۰.
۲۲. لطیفی، م. سعدآبادی، ح. پژوهشی پدیدارشناسانه برای فهم جوهره مدیریت جهادی، راهبرد فرهنگ، شماره بیست و هشتم، ص ۱۲۲-۹۵.
۲۳. مصاحبه مستند خبرگزاری فارس با سردار مقدم فر، ۲۹ آذر ۱۳۹۰.
۲۴. ملکی زوارم، حسین. (۱۳۸۸). مقایسه تطبیقی سبک مدیریت جهادی با سایر سبک‌های مدیریتی، دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران.
۲۵. مهدوی، موسی. (۱۳۹۱). تربیت مدیر با رویکرد جهادی، مرکز آموزش مدیریت دولتی، معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور، ۲۲ تیر.
۲۶. نادری فر، ع. پورکیانی، م. زاینده رودی، م. شیخی، الف. (۱۳۹۸). شاخص‌های مدیریت جهادی، فصلنامه خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، سال دهم، شماره ۳۴، ص ۱۰۳-۸۷.
۲۷. نعمتی پیرعلی، دل‌آرا. (۱۳۹۳). مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم، نشریه بصیرت و تربیت اسلامی، شماره ۳۱، ص ۹۳-۷۳.

کتاب‌ها

۱. آسایش، حسین. مشیری، رحیم. (۱۳۹۴). روش‌شناسی و تکنیک‌های تحقیق علمی در علوم انسانی با تأکید بر جغرافیا (چاپ ششم)، انتشارات قومس.
۲. اسحاقی، سیدحسن. (۱۳۹۳). مؤلفه‌های مدیریت جهادی (صمیمانه با مدیران)، مرکز نشر هاجر (وابسته به مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران)، قم.
۳. اصلی‌پور، حسین. (۱۳۹۵). درآمدی بر نظریه مدیریت جهادی، تهران؛ مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
۴. الوانی، سیدمهدی. (۱۳۹۳). مدیریت عمومی، تهران، انتشارات نی.

۵. بابایی طلائی، محمدباقر. (۱۳۹۴). مدیریت جهادی و چگونگی ارزیابی مدیران جهادی، تهران: مؤسسه انتشارات نبوی.
۶. بختیاری، مهدی. (۱۳۹۸). با دست‌های خالی. انتشارات یا زهرا.
۷. پیروز، علی‌آقا. خدمتی، ابوطالب. شفیع، عباس و بهشتی‌زاده، محمود. (۱۳۸۶). مدیریت در اسلام، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۸. چابک گله‌دونی، سیدحسین. (۱۳۹۷). تحلیل عوامل موفقیت‌آمیز مدیریت جهادی در پیروزی انقلاب اسلامی، قم: مرکز نشر هاجر.
۹. حمودزاده، علی. (۱۳۸۸). واکاوی و بازشناسی فرهنگی و مدیریت جهادی، نشر دفتر نماینده ولی فقیه.
۱۰. راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۰۴ ه.ق). المفردات فی غریب القرآن، قم؛ خدمات چاپی.
۱۱. رضائیان، علی. (۱۳۹۳). مبانی سازمان و مدیریت، چ ششم، تهران؛ انتشارات سمت.
۱۲. صرامی، سیف‌الله. عدالت نژاد، سعید. (۱۳۷۷). دانشنامه جهان اسلام، ج ۱۱، ص ۳۶-۳۴.
۱۳. غفار حدادی فائزه. (۱۴۰۰). خط مقدم، نشر شهید کاظمی.
۱۴. مارشال، کاترین. راس من، گرچن. (۱۳۸۱). روش تحقیق کیفی، ترجمه علی پارساییان و سیدمحمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ دوم.
۱۵. مطهری، مرتضی. (۱۳۷۴). امامت و رهبری، تهران؛ نشر صدرا.
۱۶. معین، محمد. (۱۳۷۵). فرهنگ فارسی.
۱۷. مقیمی، سیدمحمد. (۱۳۹۴). مبانی سازمان و مدیریت، تهران؛ انتشارات راه دان؛ چاپ چهارم.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۶). مدیریت و فرماندهی در اسلام، ناشر دیجیتالی مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان.
۱۹. نبوی، محمدحسن. (۱۳۸۲). مدیریت در اسلام. چاپ هفتم، تهران: انتشارات دفتر تبلیغاتی اسلامی.

منابع اینترنتی

۲۰. مرکز اسناد انقلاب اسلامی: "سردار حاج حسن تهرانی مقدم".

<https://www.irdc.ir>

Articles

1. Kocntz, H. & Wehrich, H. (2001). **Essentials of Management**, 15th•Ed, (Newyourk: MCG RAW – HILL). P۴۵.
2. Connelly, L.M. (2016). **Trustworthiness in Qualitative Research**, Medsurg Nursing, 25(6), p. 835-836.

